HAJA YA SHERIA YA MFUMO WA UCHIMBAJI MADINI:

UCHUNGUZI KIFANI (CASE STUDIES) KUHUSU ATHARI YA UCHIMBAJI MADINI NCHINI ANGOLA, JAMHURI YA DEMOKRASIA YA KONGO, KENYA NA ZIMBAMWE

Ilirekebishwa

Aprili 2016

Chapisho hili limetolewa kwa usaidizi wa Umoja wa Ulaya. Maudhui ni kazi ya Muungano wa Kimataifs kuhusu Maliasili (International Alliance on Natural Resources) pekee Afrika na hayawezi kwa njia yoyote kuchukuliwa kuakisi maoni ya Umoja wa Ulaya.

MAUDHUI

UTANGULIZI

UCHUNGUZI KIFANI

Kenya: Hatari za madini ya flospa

Angola: Ukwepaji jamii

Zimbabwe: Matatizo ya platinamu na kromu

DRC: Uchimbaji madini miongoni mwa watu

KWA KANUNI ZA SHERIA YA MFUMO WA UCHIMBAJI MADINI YA AFRIKA

Tatizo la 1: Mara nyingi watu hufanywa kuwa fukara zaidi na miradi ya uchimbaji madini

Tatizo la 2: Wanawake hubeba mzigo mkubwa wa athari za uchimbaji madini

Tatizo la 3: Jamii zilizoathiriwa na madini mara nyingi hazijumuishwi kwenye mapato na kushiriki manufaa ya uchimbaji madini

Tatizo la 4: Sheria ya uchimbaji madini mara nyingi huwa duni na/au haitekelezwi kwa vitendo

Tatizo la 5: Mbinu za ushauri hazitoshi na FPIC haionekani

Tatizo la 6: Jamii zilizoathiriwa na madini mara nyingi hukosa taarifa ikilinganishwa na kampuni na serikali

Tatizo la 7: Ongezeko la athari kwenye jamii na mazingira kutoka kwenye kampuni nyingi na/au serikali mara nyingi huonekana kama jukumu lisilo la mtu

Tatizo la 8: Watu hunyimwa haki zao za usimamizi wa maliasili

Tatizo la 9: Maamuzi ya kuchimba madini mara nyingi yanafanywa kiholela na kwa ubinafsi

Tatizo la 10: Unyakuzi wa ardhi ili kupata njia ya kuchimba madini huwa nadra kufanyiwa uchanganuzi wa kutosha na kuzingatia malengo ya maslahi ya taifa

Tatizo la 11: Fidia huwa nadra kutosha au ya haki na mara nyingi huwa hailipwi kabisa

Tatizo la 12: Uchimbaji madini wa kiwango kidogo hudhibitiwa vibaya, na hivyo kuzidisha athari kubwa za uchimbaji madini

Tatizo la 13: Jamii zilizoathiriwa na madini zinakosa mbinu za kutosha za kutafuta haki na mifumo ya mahakama ni duni

SHUKRANI

Ripoti hii inawasilisha utafiti mpya kutoka kwenye shughuli za uchimbaji madini katika nchi nne – Zimbabwe, Angola, Kenya na Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo – na inaangazia matatizo yanayoendelea na pia kanuni za sera na sheria za kukabiliana na athari kubwa za haki za binadamu kutoka kwenye viwanda vya uchimbaji madini kwenye jamii zinazoishi katika maeneo ya uchimbaji madini. IANRA inatumai inaweza kuwa rasilimali muhimu kwa jamii za uchimbaji madini kuhakikisha kuwa nia zao binafsi za maendeleo, zikiwemo njia mbadala za uchimbaji madini, na pia kuboresha uwezo wao wa kudai unaohusiana na makubaliano ya uchimbaji madini. Ripoti inakusudia kuchangia kufanya uhamasishaji wa athari za uchimbaji madini kwenye haki za binadamu, kuboresha uchanganuzi wa sera jumuishi na uundaji sera, kuimarisha ufuatiliaji na utekelezaji, na kuhabarisha mabadiliko ya sheria na sera yanayolenga kwa matumizi ya haki na endelevu zaidi ya maliasili. Inapaswa kuzingatiwa kama msingi wa uchanganuzi muhimu kuhusu haki za jamii, na maendeleo ya ndani na ya kitaifa kuhusiana na uchimbaji madini.

IANRA ingependa kumshukuru Michael Koen wa CSRSC - Civil Society Research and Support Collective kwa kuongoza utafiti wa uchunguzi kifani nchini, kuimarisha uwezo wa utafiti wa washirika waliohusika katika mradi, kuratibu mchakato wa jumla wa utafiti, na kwa kuandika toleo la kwanza la ripoti hii. Shukrani zaidi zimwendee Mark Curtis wa Curtis Research (www.curtisresearch.org) kwa kuhakiki ripoti zaidi na kusaidia Sekretarieti ya IANRA na washirika wa utafiti kutafakari na kupangilia matokeo ya utafiti katika matatizo makuu 13 na kanuni muhimu, zinazochangia kuandika rasimu ya "*First Principles towards people centred Mining*" ya IANRA na Sheria ya Mfumo wa Uchimbaji Madini inayohusika. Shukrani kwa Diane Stuart kwa kuhariri ripoti.

Muhimu zaidi IANRA ingependa kuzishukuru jamii za uchunguzi kifani na wabia wote wa mradi kwa kufanya utafiti wa uchunguzi kifani nchini; bila mpangilio maalum hizi ni jamii za uchimbaji madini za Ruashi na Association Africaine de Defense des Droits de l'Homme (ASADHO) nchini DRC, jamii ya Magobading na BenchMarks Foundation (BMF) nchini Afrika Kusini, jamii ya Kerio Valley, Coast rights Forum (CRF) na Natural Resources Alliance of Kenya (KeNRA) nchini Kenya, jamii ya uchimbaji madini ya Tyihule na Development Workshop (DW) nchini Angola, jamii ya Mhondongori na Zimbabwe Environmental Law Association (ZELA) nchini Zimbabwe.

IANRA ingependa kushukuru Kamati yake Simamizi ambayo ilitoa mwongozo na usimamizi wa mradi huu na machapisho yake: Mwenyekiti Mwikamba Maghenda (Coast Rights Forum, Kenya), Naibu Mwenyekiti Emilia Hatendi (Centre for the Development of Women and Children), Mweka Hazina Edmond Kangamungazi (Caritas Zambia), Allan Cain (Development Workshop, Angola), Verena Materego (Foundation Help, Tanzania), Gilbert Sendugwa (Africa Freedom of Information Centre, Uganda), Nilza Chipe (Forum Mulher, Msumbiji), Rosemarie Wuite (ActionAid Uholanzi), Jean Claude Katende (ASADHO, DRC), Moses Cloete (Bench Marks Foundation), Chisomo Manthalu (ActionAid Malawi), Engwase Mwale (NGO Coordinating Council, Zambia).

IANRA pia inashukuru sana ActionAid Uholanzi kwa kuweka fedha za EC na kushirikiana na EC kwa niaba ya IANRA na kufanya kazi na Sekretarieti kuratibu mradi na kuunda waraka huu na nyingine za mradi huu. IANRA ingependa kuwashukuru wafanyakazi wake kwa kazi ya pamoja ya kujitolea na uhakiki wa waraka huu kipindi kizima cha mradi: Tafadzwa Kuvheya, Afisa wa Mradi; Phumzile Mnguni, Msaidizi wa Mipango, na Slie Nkomo, Mtawala. IANRA pia inawashukuru wafadhili wake: Tume ya Ulaya, Wakfu wa Ford, Afrikagrupperna, ActionAid Uingereza na ActionAid Uholanzi kupitia ushirikiano wake na Fair Green na Global Alliance pamoja na Wizara ya Mambo ya Kigeni ya Uholanzi.

IANRA inathamini sana ushiriki muhimu wa matokeo yake, kwa hivyo tafadhali kuwa huru kuwasiliana na Sekretarieti ya IANRA (info@ianra.org) ukiwa na swali lolote.

Anne Mayher
Mratibu wa IANRA

UTANGULIZI

Bara la Afrika lina utajiri wa maliasili, zikiwemo dhahabu, platinamu, chuma, shaba, almasi, na madini na vyuma vingine. Baadhi ya makadirio yanasema kuwa Afrika ina asilimia 30 ya hifadhi za madini duniani. Uvumbuzi wa hivi majuzi wa mafuta na gesi katika baadhi ya nchi unaweza kubadilisha hali ya mambo kwa uchumi na watu wake. Licha ya haya, kwa sasa, watu wa Afrika wananufaika kidogo kutokana na utajiri huu huku serikali za Afrika zikipata tu mgao mdogo wa thamani ya mwisho ya usafirishaji wa madini mengi kutoka barani.

Jambo linalotia wasiwasi hata zaidi ni kuwa jamii nyingi katika maeneo ya uchimbaji madini – kwa kawaida wakulima ambao tayari ni maskini – huachwa hali mbaya zaidi kutokana na shughuli za uchimbaji madini, ambazo mara nyingi hufanywa na mashirika mengi ya kitaifa. Haki zao za kijamii, kama zilivyohakikishwa katika Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu (ACHPR), hukiukwa mara nyingi, kama vile haki ya hadhi, haki ya afya, haki ya 'kutoweza kuulizwa na kuhamishwa' hadi kujitawala, na haki ya 'watu wote' kuondoa mali na maliasili yao kwa uhuru. Vijiji vyote barani Afrika vimeondolewa kwa lazima katika ardhi za mababu zao na katika hali nyingi bila kufidiwa. Wanajamii walio kwenye ardhi zilizo na madini, wakiwemo viongozi wa kitamaduni, wanawake, watoto, na wazee wao, wamekamatwa na kufungwa jela kwa kulinda ardhi pekee waliyo nayo, ambayo mara nyingi huwa ndiyo kitega uchumi chao, na kwa kutetea haki yao ya kuandamana. Mito, ardhi, na mimea vimechafuliwa kutokana na shughuli za uchimbaji madini na jamii zimepoteza uwezo wa kufikia vyanzo vya maji.

Jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini huendelea kutengwa kutokana na mapato ya uchimbaji madini na kushiriki manufaa. Wanawake hubeba mzigo mkubwa wa athari za uchimbaji madini huku mbinu za ushauri na wale walioathiriwa zikiwa duni na dhana ya ridhaa ya uhuru, kabla na ya ufahamu (FPIC) haidumishwi kwa jumla. Sheria ya uchimbaji madini ya nchi nyingi inakosa sheria za kutosha kuhusu, kwa mfano, utoaji makao, fidia, sera za ndani, maendeleo ya jamii, uongozi wa jamii na utoaji maamuzi, ushauri wa jamii, na viwango vya mazingira. Baadhi ya nchi zina sera kama hizo lakini hazizitekelezi vilivyo. Mara nyingi maombi ya jamii kwa kampuni za uchimbaji madini na serikali husababisha mgogoro na kuonekana kwa uimarikaji kidogo wa maisha yao.

Matokeo yake ni serikali kuruzuku shughuli za uchimbaji madini kwa kutoa vichocheo vya ushuru na kupitia kampuni zinazokwepa ushuru na kuficha mapato. Zaidi ya hayo, serikali zinawapa wafanyakazi wa migodi na wanajamii walioathiriwa na uchimbaji madini huduma za afya, kusafisha maji yaliyochafuliwa na kujaribu kukarabati ardhi iliyochimbwa madini miongoni mwa huduma nyingine.

Hata hivyo, miaka ya hivi majuzi, kwa kuchochewa na ongezeko la bei za bidhaa, baadhi ya serikali za Afrika zimesikiliza watu wake na kuongeza ushuru na mirabaha kwenye kampuni za kuchimba madini ili kupata mgao mkubwa wa mapato. Baadhi ya serikali zimerekebisha sheria yao ili kuongeza uwezekano wa jamii katika maeneo ya kuchimba madini kunufaika kutokana na uchimbaji wa rasilimali na kwa nchi kunufaika kutokana na ugeuzaji wa madini na shughuli za kuongeza thamani. Kwenye ngazi ya eneo na bara uongozi endelevu na usimamizi wa rasilimali umeanzishwa, kama vile Ruwaza ya Uchimbaji Madini ya Afrika (African Mining Vision), kanuni

za Southern Africa Resource Barometer, Itifaki ya SADC kuhusu Uchimbaji Madini, na Agizo la Uchimbaji Madini la ECOWAS. Licha ya hayo, ripoti kutoka kote barani Afrika zinasema kuwa mabadiliko haya chanya hayatoshi kwa sababu watu katika maeneo ya kuchimba madini wanaendelea kufurushwa kutoka majumbani kwao na ardhi zao na kufanywa maskini, ikiwa kuna chochote, fidia; na mara nyingi wanaepukwa katika kufanya maamuzi. Mfumo wa zamani wa 'uchimbaji' – ambao unaona Afrika kama chanzo cha malighafi na nguvu kazi nafuu kwa manufaa ya wanasiasa na maslahi ya mashirika – kwa bahati mbaya upo.

Kuhusu ripoti hii

Ripoti hii inaanza kwa utafiti mpya kutoka kwenye shughuli za uchimbaji madini katika nchi nne –Kenya, Angola, Zimbabwe, na Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo (DRC) – na inaangazia matatizo yanayoendelea yenye athari kubwa kwa haki za binadamu kutoka kwenye viwanda vya uchimbaji madini kwenye jamii zinazoishi katika maeneo haya. Baadhi ya matatizo yanatokana na sheria duni, ilhali mengine yanatokana na utekelezaji mbaya wa sheria iliyopo. Katika hali nyingi serikali hazidumishi haki za watu wao, bali huruhusu kampuni kufaidika kutokana nao. Uchunguzi kifani unaangazia haja ya haraka ya kukabiliana na uchimbaji madini kupita kiasi barani Afrika na zaidi ya hayo, kugeuza uchimbaji madini kuwa shughuli halali ya maendeleo.

Sehemu ya pili ya ripoti hii inatoa muhtasari wa hali ya uchimbaji madini Afrika kwa kuangazia matatizo 13 ambayo yanahitaji kushughulikiwa haraka. Kwa tatizo kanuni muhimu zimependekezwa ili kuongoza serikali kuyatatua. Kanuni hizi zinaanzia kwa kile ambacho jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini zinataja kuwa vipaumbele vya wazi – hususan, kulinda matumizi ya ardhi ya jadi na haki za ufikiaji, kuunga mkono FPIC kwa shughuli zote za uchimbaji kuanzia ugunduzi hadi ufungaji wa migodi, na kuhakikisha ufanyaji maamuzi ya demokrasia na yasiyo ya ubaguzi kwa kuendelea kuzingatia katiba za ACHPR na taifa. Mbali na hayo, kanuni zinatoa suluhisho la changamoto kubwa zinazozikabili jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini kama vile fidia duni au kutofidiwa kwa kupoteza vitega uchumi na/au mali, na ukosefu wa kushiriki manufaa kutokana na shughuli za kuchimba madini. Ni dhahiri kuwa kuna haja ya makubaliano ya kidemokrasia na usawa kwenye miradi ya kuchimba madini barani Afrika ili kuhakikisha kuwa manufaa yanasambazwa kwa usawa.

Ripoti hii inatoa mwito kwa uundaji wa Sheria ya Mfumo wa Uchimbaji Madini (MML) ili kuhakikisha kuwa serikali zinabadilisha sera na sheria ili kuhakikisha kwamba uchimbaji madini wa Afrika unatetea haki na mahitaji ya watu wake, haswa wale walioathiriwa moja kwa moja na shughuli za viwanda vya uchimbaji madini. Hata hivyo ni muhimu kutambua kuwa kuna jitihada za sasa za kupatanisha sheria ya uchimbaji madini, haswa Afrika yote na maeneo yake madogo. Ni kutokana na sababu hizi MML, ambayo inashughulikia baadhi ya mapungufu na changamoto hizi, inahitaji kuundwa.

Historia ya mradi wa utafiti wa uchunguzi kifani: IANRA na MML

Muungano wa Kimataifa kuhusu Maliasili barani Afrika (IANRA) ni mtandao wa mashirika ya wanachama 41 na vikundi 14 vya mataifa barani Afrika vyenye ushirikiano wa jamii na uhusiano wa kimataifa. Kila kikundi cha taifa kina hadi mashirika 30 yanachama yanayojumlisha takribani

mashirika ya raia yanayoshiriki 150 (CBOs), mashirika ya kidini (FBOs), mashirika yasiyo ya serikali (NGOs), na mavuguvugu ya jamii, yote ambayo yanashughulikia haki ya maliasilibarani Afrika. Lengo la IANRA ni kudumisha usimamizi wa kijamii, endelevu na wenye usawa wa maliasili Afrika, ha hivyo kuboresha pakubwa hali za maisha, kuchangia maendeleo ya jamii na uchumi, kudumisha uhifadhi na kuwezesha jamii kutambua hatima zao binafsi za muda mrefu.

Tangu 2011, mashirika yanachama ya IANRA yamefanya majadiliano kuhusu Mradi wa Pan-African ili kutetea rasilimali ya madini na sheria na ser ahusika zinazolinda na kutetea haki za binadamu, na kushughulikia maendeleo jumuishi. Hili lilitokana na Mradi wa Road to Remedy ambao ulisababisha jamii nyingi zikitembelea nyingine kwenye maeneo madogo ya Johannesburg hadi Mombasa kupitia Malawi na Zimbabwe. Pendekezo liliibuliwa karika kila mkutano wa mwaka hadi mradi ulipoanza mwaka wa 2013.

Kwa msingi wa matatizo makuu 13 na kanuni zilizobainishwa katika ripoti ya uchunguzi huu kifani, wanachama wa IANRA waliunda ‘Kanuni zao za Kwanza za Sheria ya Mfumo wa Uchimbaji Madini Inayowalenga Watu’, ambazo ziliweka msingi wa kufanya uhamasishaji na utetezi wa ndani kuhusu masula, na kuunda MML. Kama sehemu ya mradi wa MML, IANRA pia iliunda uchanganuzi wa sheria na sera za taifa na kimataifa zinazohusiana na viwanda vya uchimbaji na haki za binadamu, mashirika ya kijamii, waundaji sera na washikadau wengine. Changanuzi hili zilichangia mwito wa MML ya Afrika. Baadhi ya sheria zilipatikana kuwa za zamani, ziliundwa wakati wa ukoloni na hivyo kuhakikisha kuwa watu hawanufaiki kutokana na maliasili ya ardhi yao au kuruhusu ukiukaji wa haki za binadamu na uhuru. Ni kutokana na historia hii ndipo IANRA iliona inafaa kuandika sheria ya mfumo kutonana na matokeo haya na ripoti mbalimbali za IANRA kutoka kwenye jamii kutoka kwa wanachama wake waote.

Kuandika kwa MML kulianza mnamo Machi 2015 kufuatia utafiti na washikadau muhimu kutoka kote barani, kama vile jamii, CSO nyingine waundaji sera kwa mfano kutoka Tume ya Afrika kuhusu Haki za Binadamu, Kikundi Kinachofanya Kazi kuhusu Viwanda Vinavyochimba, Kamati ya Bunge la Afrika kuhusu Sheria na Haki za Binadamu, na Kituo cha Maendeleo ya Madini cha Afrika (ambacho kimepewa kazi kuhakikisha utekelezaji wa Ruwaza ya Uchimbaji Madini ya Afrika).

UCHUNGUZI KIFANI (CASE STUDIES)

Mbinu

Utafiti wa uchunguzi kifani ulifanywa na mashirika yanachama ya IANRA yafuatayo (ambayo pia yanatekeleza Mradi wa MML wa IANRA): Zimbabwe Environmental Law Association (Zimbabwe); Development Workshop (Angola); ASADHO (Association Africaine de Défense de Droits de l'Homme [African Association for the Defence of Human Rights](Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo); BenchMarck Foundation Afrika Kusini (BMF) na Coast Rights Forum (CRF) kwa ushirikiano na Natural Resources Alliance of Kenya (KeNRA) (Kenya).

Nchi ziliteuliwa kama uchunguzi kifani kulingana na ukiukaji wa haki za binadamu unaohusiana na uchimbaji madini mkubwa, kiwango cha shirika la jamii, na kiwango cha kushiriki na historia ya kufanya kazi kati ya washirika na jamii zilizoteuliwa. Uchunguzi kifani ulifanywa kwa kutumia mchanganyiko wa mbinu rasmi na za utafiti za kushiriki kwa vitendo (PAR), kwa lengo la kuanzisha mipango ya utetezi wa muda mrefu katika sehemu za utafiti. Mbinu ya kina na maswali kadhaa ya kuongoza utafiti iliundwa ili kurekodi chunguzi nne kifani kuhakikisha zinaweza kulinganishwa na kuwaziwa.

Washirika wanaotekeleza kwenye ngazi ya nchi (pamoja na mtafiti wa ndani aliyeteuliwa, jamii zilizoathirika, na mratibu wa utafiti wa jumla wa IANRA) walihusika kwa utambulisho, muundo, na utekelezaji wa mwisho wa chunguzi kifani. Timu ya Mradi wa MML ilifanya usimamizi wa jumla na mratibu wa IANRA aliipa PAR mafunzo na usaidizi unaoendelea. Washirika walihakikisha kuwa mafunzo ya mbinu ya utafiti na utambulisho wa fremu ya maudhui ya utambulisho kwa ajili ya tafiti kifani ulipewa watafiti wa utafiti wa uchunguzi kifani.

Katika kila nchi, washirika wa kutekeleza walitambua mfumo wa jamii wa mwakilishi uliopo (au walifadhili uanzishaji wa kamati inayohusiana na jamii ili kutoa mwongozo na kuchunguza utafiti wa uchunguzi kifani) ili kuhakikisha mahitaji ya ndani na kwamba maarifa yaliyopatikana yangepelekwa mbele kwenye ngazi ya jamii kupitia kazi ya ufuatiliaji hatua za utetezi. Muundo wa utafiti unaolenga kuhakikisha vikundi ambavyo kwa kawaida huwa na nguvu chache na vina nafasi kidogo ya kushiriki katika utoaji wa maamuzi ya ndani – kama vile vikundi vya kabila lililotengwa, wanawake, au vijana – vilihusishwa kikamilifu katika shughuli za utafiti (kwa mfano, kupitia vikundi vyake binafsi vya majadiliano). Mbinu ya utafiti pia inalenga kuelewa vyema athari za haki za binadamu kwa wanawake haswa na jinsi matokeo haya yatakavyosaidia kupata mapendekezo ya sera ya mageuzi ya jinsia kwa kuanzisha MML.

Mahojiano na majadiliano ya vikundi yalifanywa na watu walioathiriwa na uchimbaji madini na maafisa wa serikali za mitaa katika Wizara ya Madini na kampuni za kuchimba madini. Utafiti wa pili ulifanywa na matokeo ya utafiti yalitumwa kwenye kampuni husika za kuchimba madini ili zitoe maoni.

KENYA: Hatari za flospa

Uchunguzi huu kifani, uliofanywa na Coast Rights Forum (CRF) kwa ushirikiano na KeNRA, unaangazia athari ya Kampuni ya Flospa nchini Kenya (KFC) kwa watu wa Kerio Valley katika kaunti ya Elgeyo Marakwet ya magharibi ya Kenya. Utafiti unachunguza migodi ya KFC's Kimwarer kwenye maeneo mawili – Soy na Chemoibon – ambayo yako karibu na mji wa Kimwarer katika eneo-bunge la Keiyo Kusini.

Sehemu ya Bonde la Ufa, Kerio Valley, ambayo inaanzia mita 1,200 hadi mita 1,000 kwa kina, inajulikana kwa madini mengi ya floraidi yaliyogunduliwa miaka ya 1660. Flospa, bidhaa muhimu zaidi ya madini nchini Kenya baada ya magadi, hutumiwa kuzalisha floraidi, ambazo ni muhimu katika utengenezaji wa bidhaa za kiwandani kama vile chuma, asidi ya hidrofloraidi na kioo cha nyuzi. KFC, ilianzishwa mnamo 1971, inapatikana sehemu ya kusini mwa Kerio Valley katika mji wa Kimwarer na ni mojawapo ya kampuni chache kubwa zinazochimba madini nchini Kenya. Kampuni inasafirisha mazao yake mengi huko Ulaya na bara Hindi.

Kwa kuwahi kuwa biashara, KFC ilibinafsishwa mwaka wa 1997[1] na inaongozwa na Charles Field-Marsham,[2] Mkanada ambaye pia alimwoa binti wa Nicholas Biwott, mbunge wa zamani wa Keiyo Kusini (1979–2007) na waziri ambaye alihudumu kama mtu wa karibu wa aliyekuwa rais Daniel Arap Moi. Aprili 2015, waziri, Najib Balala, kampuni ilikuwa na mapato ya takribani bilioni 4 kwa mwaka, lakini alikuwa ametangaza tu shilingi laki 300, 0000 kwa serikali.[3]

KFC ina jukumu muhimu sana la uchumi Keiyo Kusini na ndiyo mwajiri mkuu pekee huko. Huajiri takribani watu 200, wengi wao wakitoka wilaya ya Keiyo. Kampuni iliripotiwa kulipa baraza la kaunti ya Keiyo shilingi milioni 18.4 kwa mwaka katika ada za ardhi mwaka wa 2012, na pia hulipa watoa huduma wa ndani mamilioni ya pesa kwa mwaka ili kusafirisha flospa kutoka shambani hadi kiwandani. Hata hivyo, lazima athari hizi chanya za ndani zitathminiwe dhidi ya hali za watu wengine wengi katika jamii ya karibu.

Tatizo la fidia ya muda mrefu

Uchimbaji madini na KFC ni tata kwa sababu ya tatizo ambalo halijatatuliwa la fidia kwa kupoteza ardhi kuanzia miaka ya 1970 linaloendelea kuathiri jamii ya karibu na kutia doa uhusiano kati yake na kampuni. Mnamo 1973, serikali ilitenga ekari 9,070 (hekta 3,664) za ardhi iliyotumiwa na jamii ya karibu kwa ajili ya KFC; kwa mujibu wa vyanzo vya serikali kulikuwa na watu 4,379 waliokuwa wakiishi kwenye ardhi hii ambao walikuwa na haki ya kupata fidia. Hata hivyo, pesa zilizotolewa kwa kupoteza shamba zilikuwa kidogo sana – shilingi 450 kwa ekari – na zilikataliwa na wanavijiji wengi. Ni wanavijiji wachache pekee ndio waliokubali fidia (watu 209, kwa mujibu wa taarifa za wanakijiji) lakini sasa serikali inadai kuwa tayari fidia imelipwa watu

[1] 'Kenya Fluorspar fully compliant with government tax obligations', 18 May 2015, http://www.indmin.com/Article/3454338/Kenya-Fluorspar-fully-compliant-with-government-tax-obligations.html
[2] See http://fieldmarshamfoundation.org/team-category/trustees/
[3] George Omondi, 'Row looms as Balala plans audit of Biwott's kin mining firm', 10May2015, http://www.businessdailyafrica.com/Row-looms-as-Balala-plans-audit-of-Biwott-s-mining-firm/-/539546/2712310/-/79haiuz/-/index.html

wote. Kwa kweli, serikali ilitenga shilingi milioni 3.6 kwa ajili ya fidia mwaka wa 1975 lakini nyingi ya hela hizi zilitoweka, labda kwa njia ya ufisadi. Tangu siku hiyo, wanavijiji wamekuwa wakifanya kampeni kwa fidia ya haki na sasa wamejiandaa Kimarer Sugutek (Flospa) Hazina ja Jamii, iliyoanzishwa 2005. Kutokana na hayo, wanavijiji wanaishi kama watu wasio na ardhi kwenye 'ardhi' yao. Makadirio yanaonyesha kuwa takribani familia 1500 zinazoishi katika shamba la migodi zina wastani wa takribani ekari 4 za ardhi.

Mwaka wa 2009, wanavijiji walijaribu kuwasilisha kesi yao kwenye Mahakama ya Juu nchini Kenya jijini Nairobi kwa ajili ya fidia, lakini hili halikufaulu kuendelee kutokana na ukosefu wa fedha. Mwaka wa 2011, wanavijiji waliwasilisha mkataba wa makubaliano kwenye Tume ya Ukweli Haki na maridhiano jijini Nairobi na Eldoret, lakini Tume ilikosa kutaja hili katika ripoti yake ya mwisho. Hazina ya Jamii kuwa mara nyingi mikutano yake ya ndani huvurugwa na kusumbuliwa na viongozi wa ndani wenye mamlaka, polisi, watawala wa mkoa, na KFC. Baadhi ya viongozi wa jamii wamekamatwa au kuteswa.

Hali hii ni mbaya kwa wanavijiji na kampuni: wanavijiji wanavinjwa moyo kwa kusalia maskwota katika hali isiyoeleweka, huku KFC ikikasirishwa kwa kutoweza kushiriki kwa uhuru katika shughuli za kuchimba madini kwenye ardhi na kwa muda mrefu imeisihi serikali kuwaondoa 'maskwota' kwenye ardhi 'yao' iliyokodesha. Kwa mfano, mwaka wa 2012, mkurugenzi msimamizi wa KFC alimwandikia barua Kamishna wa Migodi na Jiolojia kuchukua 'hatua ya haraka' dhidi ya watu 2,500 hadi 3,000 katika eneo na mifugo iliyokuwa ilitembea kwa uhuru na kusumbua kazi ya KFC.

Mnamo Mei 2015, serikali ilitangaza ilikuwa ikiunda nguvu kazi itakayoongozwa na wakili Paul Otieno Nyamodi, kuchunguza matatizo yaliyowasilishwa na jamii ya karibu. Wanachama watano wa jamii ya karibu watashiriki katika nguvu kazi hii. Kulingana na kauli ya serikali kutangaza nguvu kazi, 'ingetafuta njia za kuwafidia wakazi kwa ardhi yao iliyonyakuliwa' [sic] na pia 'kuchunguza hali ambazo fedha za fidia zinazodaiwa [sic] zilielekezwa kwa matumizi mengine na watawala wa awali na waliopo na wanasiasa'.[4]

Hata hivyo, mbali na fidia ya muda mrefu, Hazina ya Jamii ina orodha ndefu ya matatizo dhidi ya KFC kwa athari kubwa mbalimbali kwenye vitega uchumi vyao.

Athari nyingine kubwa za uchimbaji madini

Kampuni inalazimisha **jamii ya karibu kuhama** bila kutoa fidia ya haki au njia za kuanzisha upya maisha yao kwingine. Hazina ya Jamii inasema kuwa KFC inapotaka kupanua uchimbaji madini kwneye sehemu mpya ya eneo lililokodishwa ambapo wanavijiji wanaishi, inawashawishi kuhama kwa malipo ya shilingi 15,000 (US$144), kiwango kinachosemekana kiwa kidogo sana kama 'zawadi' na wanavijiji. Wakikataa, baadhi ya nyumba za watu zinabomolewa huku

[4]'Press statement launch of taskforce May 2015',http://www.scribd.com/doc/264936503/Press-Statement-Launch-of-Taskforce-May-2015

wengine wakifurushwa kwa nguvu au kuvamiwa na shughuli za uchimbaji madini ambazo baadaye huwalazimisha kuondoka.

Watu pia hawaruhusiwi kujenga upya au kufanya ukarabati mkubwa kwenye maboma yao yaliyo ndani ya eneo lililokodishwa. Kuweka ua karibu na boma au kufanya maboresho kwenye nyumba za udongo zenye mapaa ya nyasi kwa kuweka mabati husababisha kupokea barua ya onyo. Hazina ya Jamii inasema kuwa kampuni:

> *imeendelea kuwasumbua watu wetu na kuvuruga hali za kujikimu kimaisha na katika harakati hizo wamepatwa na matatizo mabaya ya kijamii na uchumi na hasara na pia tatizo la akili na kiwewe kutokana na mipango hii ya kuchimba madini kiholela.*[5]

Kwa hivyo shughuli za kuchimba madini za KFC zinaendelea kuchangia suala la Wakimbizi wa Ndani kwenye eneo lililokodishwa.

KFC hairuhusu watu katika eneo lililokodishwa kupanda **vyakula na mazao ya kuuza** kwenye ardhi yao. Wakulima wakijaribu kuandaa mashamba yao kwa ajili ya kupanda mimea, KFC hupanda miti kwa makusudi na madhumuni ya kuwahamisha wakulima kwa kuwanyima vitega uchumi vyao. Baadhi ya wanawake wakulima wanasema kuwa ili kulima wanalazimika kuondoka majumbani mwao katika eneo lililokodishwa na kusafiri mwendo mrefu, kumaanisha kuwaacha watoto wao bila kuangaliwa. Kisha wanakabiliana na mzigo wa ziada wa kuhitajika kusafirisha mazao yao hadi wanapoishi.

Kadhalika, kampuni hairuhusu watu katika eneo lililokodishwa **kuvuna miti yao** kama magogo, mbao, kuni, au makaa, ambavyo pia vinaweza kuwa vyanzo muhimu vya riziki. Wanawake wanaopatikana wakitafuta kuni wanaweza kukamatwa na kuni na zana zao (mapanga, mashoka, na kamba) kuharibiwa na walinzi wa KFC, walinzi wa msitu wa Kenya au polisi.

Wanavijiji wa karibu wanaamini **vyanzo vya maji** vinaweza kuchafuliwa na shughuli za kuchimba madini;ikiwa ukusanyaji huru wa sampuli za maji umefanyika, wanavijiji hawana habari kuuhusu. Wanasema kuwa uchafu wa KFC hutiririka kutoka kwenye kiwanda chake hadi mito ya Kimwarer na Mong ambayo inaungana kuunda Mto Kerio au Endoo. Wakazi hutumia maji kutoka kwenye mito hii kwa kunywa, kunywesha mifugo yao, na kumwagilia. Mto Kerio pia huhudumia kaunti za Elgeyo Marakwet, Baringo, Pokot Magharibi na Turkana. Ripoti za vyombo vya habari za 2004 zilidai kuwa kampuni ilikuwa ikitoa uchafu uliokuwa na asidi za haidroliki na salfa na vyuma vingine vizito na kuingia katika mto na hivyo kusababisha hatari kwenye maisha ya watu wanaoyatumia maji hayo.[6]Uchunguzi wa Wizara ya Maji na Umwagiliaji mwaka wa

[5] Kimarer Sugutek (Fluorspar) Community Trust, 'Historia Fupi ya Tatizo la Fidia ya Ardhi ya Flospa', muhtasari uliwekwa wazi kwa watafiti

[6] 'Wakati wa mchakato wa kuchimba madini, uchafu uliokuwa na asidi za haidroliki na salfa na vyuma vingine vizito ulitolewa na kuingia katika mto, na hivyo kusababisha hatari kwenye maisha ya watu wanaoyatumia maji hayo. Uchafu unatolewa hadi Mto Kimwarer, tawimto la Mto Kerio, ambao unatumiwa na wakazi kwa matumizi ya nyumbani. Mto Kerio ni safi karibu na chanzo, lakini kutoka kwenye chanzo unabadilika kutokana na uchafu.. Wakati huo huo, miti iliyo karibu na mto imekauka kutokana na kile ambacho wakazi wanasema ni athari za uchafu

2005 ulipata kuwa maji machafu kutoka kwenye mabwawa ya mashapo ya kampuni, ambayo yalikuwa na viwango vya juu vya floraidi, yalikuwa yakiingia katika Mto Kimwarera. Ripoti ilibainisha kuwa KFC 'huenda inapeleka uchafu kwenye mto moja kwa moja', na ikaiomba kampuni kuacha kufanya hivyo, ikitaja 'haki za wakazi lazima ziheshimiwe'.[7]

Kampuni hutumia **mashine nzito za kuchimba madini** katika maeneo ambayo maporomoko ya ardhi, mmomonyoko wa udongo, na mianguko ya majabali hutokea mara nyingi, hali ambayo inahatarisha maisha ya watu na mifugo na pia majengo na mimea. Kumekuwepo na visa ambapo mbuzi wa watu wamefukiwa hai na buldoza za kampuni na mifugo kukanyagwa. Mashine hizi pia hung`oa na kufukia miti asili ambayo ina umuhimu mkubwa kiuchumi, kitamaduni na kutengeneza dawa. Wanavijiji hawafidiwi kamwe.

Miporomoko ya ardhi, mmomonyoko wa udongo, na mianguko hii ya majabali pia imezuia na kuharibu **njia za maji na mabomba ya maji**, na kuathiri jamii kupata maji. Ilhali kama inavyojulikana, KFC haijatoa njia mbadala za vyanzo vya maji kwa jamii ya karibu.

Shughuli za uchimbaji madini za KFC zimeunda **machimbo na mashimo** makubwa yanayohatarisha maisha ya watu na mifugo. Ng`ombe, kondoo, na mbuzi kadhaa wameanguka katika machimbo yaliyo wazi na kufa au kuvunjika miguu na mikono yao. Hata hivyo, jamii haina habari kuhusu fidia ya aina yoyote kwa kifo chochote cha mifugo au majeraha yaliyosababishwa na mianguko kama hiyo.

Kampuni pia hutumia **vilipuzi vya uchimbaji madini** vya hali ya juu zaidi vinavyosababisha milipuko mikubwa na ya sauti, na kutupa mawe, majabali na vifusi vingine ambavyo nyakati nyingine hugonga au kuua wanyama au kuharibu majengo na mimea iliyo karibu, na kuhatarisha maisha ya watu.

KFC imeanzisha **vizuizi vya barabarani** katika maeneo kadhaa ambayo yanalindwa kwa saa 24 kwa siku ambapo walinzi wa kampuni hukagua magari yanayoingia na kutoka kwa madhumuni ya 'usalama'. Hata hivyo, walinzi pia huwanyanyasa wafanyabiashara wa karibu wanaouza makaa, kuni, mbao, na vigingi. Wakati mwingine walinzi wa KFC hushikilia bidhaa hizi kwa saa kadhaa au hata siku kadhaa bila sababu hata wafanyabiashara wakiwa na vibali na bidhaa hazitoki eneo lililokodishwa.

Kituo cha polisi kilicho Chebutiei hushughulikia maslahi ya kampuni badala ya jamii ya karibu kwa kuwakamata watu wanaosemekana kuikosea kampuni. Kwa mfano, mwaka wa 2013, wanaume wanne walikamatwa usiku mmoja na kufikishwa katika Mahakama ya Sheria ya Eldoret kwa mashtaka ya wizi kwa kukataa miti kukatwa katika kijiji chao na waajiriwa wa KFC.

---

wa simu unaoingia majini. Wakazi wengi wanalalamika matatizo ya kifua ambayo yanasemekana kusababishwa na uchafuaji hewa. Lakini kampuni inapuuza athari za uchafuaji zinazosababishwa na shughuli za uchimbaji madini, ikisema kuwa athari ya kile wanachozalisha ni ndogo sana na haiwezi kusababisha athari zozote za kutisha. Msimamizi wa kampuni, ambaye alikataa kutajwa, alisema madai kuhusu uharibifu wa mazingira yalikuwa makusudi, na kuwafanya kusimamisha shughuli zao'. Steve Mkawale, 'The unhappy story of fluorspar wealth', *East African Standard*, 18 July 2004, http://poisonfluoride.com/pfpc/html/kenya.html

[7] Barua kutoka Ofisi ya Maji ya Mkoa, mkoa wa Bonde la Ufa kwa Wizara ya Maji na Umwagiliaji, 28 Julai 2005

Polisi wanaoshika doria katika eneo hilo huonekana wakifanyia kazi KFC na watu wanaiona serikali kama inayounga mkono kampuni hiyo.

Shughuli za uchimbaji madini za KFC **huharibu makaburi** kupitia matumizi ya mashine mazito sana. Hata hivyo, serikali haijaiomba kampuni kuwa na njia za ufukuaji na kuzika upya jamaa waliofariki dunia. Jamii ya karibu inalichukulia hili kama ukosefu mkubwa wa kuheshimu walioaga dunia. Hazina ya Jamii inatambua:

> *KFC imepata sifa ya jirani hasimu anayedharau jamii yetu na hana heshima yoyote kwetu na kwa ndugu zetu walioaga dunia, imani na desuri za mila zetu, sheria na ujirani mwema.*[8]

Kwa kuzingatia matatizo haya makubwa, matumizi ya maendeleo ya jamii ya karibu ya KFC hayatoshi kabisa. Katika kijiji cha Chepsirei kata ndogo ya Chop, watu wa karibu wameisifu kampuni kwa ukarabati wa barabara ya ndani na kujenga madarasa katika shule mbalimbali katika eneo.

Sauti za wale walioathiriwa

> *Hatufurahii kulazimishwa kuondoka majumbani mwetu bila sehemu mbadala ya kuenda. KFC imetuamuru jinsi ilivyowaamuru babu na nyanya zetu. Hatuna kazi. Inaweza imetengeneza barabara lakini hii inatokana na utajiri wetu [kumaanisha madini], sio wao. Hatuna sehemu za kilimo. Ikiwa hii ni kampuni nzuri, tungalikuwa tukipata manufaa – kwa mfano, wanafunzi wanaofanya vizuri wangalikuwa wakilipiwa karo ya shule.*[9]
>
> (Mkutano eneo la Waon, kata ndogo ya Morop, 21 Mei 2014)
>
> *Wanachimba [KFC] bila kujali utamaduni weut unaotulisha kama vile kufuga nyuki; ng`ombe wetu wanatumbukia katika machimbo ya madini. Tunakumbana na tatizo la ukosefu wa maji kutokana na KFC kutojali athari ya shughuli zao kwenye ardhi yetu, chemchemi za maji, vijito na mito. Pesa wanazotupa shilingi 15,000 kwa ajili ya uhamaji wa ndani haziwezi kutosha hata kubomoa chumba cha kilimo futilia mbali kujenga nyumba mpya pekee.*
>
> (Mkutano eneo la Waon, kata ndogo ya Morop, 21 Mei 2014)
>
> *Wanalima lakini hatuoni faida kutokana na kukodisha. Badala yake, tunaishi bila uhakika; kinamama wanakamatwa kwa kutafuta kuni … Kabla ya KFC, hatukuwa na matatizo, tulikuwa na mahindi, mtama, mboga na mawele … Kampuni ilipokuwa shirika la umma, ukodishaji ulikuwa mzuri hadi mwaka wa*

[8] Kimarer Sugutek (Fluorspar) Community Trust, 'Historia Fupi ya Tatizo la Fidia ya Ardhi ya Flospa', muhtasari uliwekwa wazi kwa watafiti

[9] Inapaswa kutambuliwa kuwa ingawa KFC inatoa ufadhili wa masomo kwa watoto wa wanachama wa KFC, kwa sababu hakuna uhusiano mzuri, jamii hazishiriki katika kuamua ni nani anayepata ufadhili wa masomo na isitoshe wengi hawajui kuhusu kitendo hiki cha jukumu la kijamii (CSR)

1977.

(Kijiji cha Kewapmwen, kata ndogo ya Turesia, 26 Mei 2014)

Tulikuwa na uhuru, hakuna aliyetugusa; tulizilima ardhi zetu, kufuga ng`ombe, kondoo na mbuzi. Sasa haturuhusiwi hata kuni. Wanatunyima kuni hata wanapokata miti.

(Kijiji cha Kewapmwen, kata ndogo ya Turesia, 26 Mei 2014)

Ikiwa unatoka karibu, KFC haitakuajiri kwa sababu utazitambua siri zao. Kwa hivyo wanaonelea kuwaajiri watu kutoka nje. Ukijaribu kuanzisha mradi kama vile nyumba, wataibomoa. Walipoibomoa yangu, niliripoti kwenye kituo cha polisi cha Kaptagat (Julai tarehe 20, 2004). Niliambiwa nikusanye virago vyangu na kuacha mabati. Nilienda mahakani na pindi tu KFC ilipofahamu hilo, niliitwa ili kuambiwa kuwa siwezi kushinda kesi dhidi ya kampuni. Sasa pesa zangu zimekwisha, siwezi kuajiriwa kwa sababu kesi haijakwisha.

(Kijiji cha Kewapmwen, kata ndogo ya Turesia, 26 Mei 2014)

ANGOLA: Kuikwepa jamii

Jamii ya Tyihule inapatikana katika manispaa ya Gambos mkoa wa Huíla ya kusina ya kati ya Angola, na wakazi wake wameishi katika eneo hilo tangu enzi za ukoloni, wakiwa na uhusiano imara wa mababu kwenye ardhi. Jamii inapatikana kilomita 6 kutoka mji mkuu wa Chimbemba na kilomita 130 kutoka mji mkuu wa mkoa wa Lubango. Watu katika jamii ya Tyihule ni wa mbari ya Mungambwé, kundi dogo la Nhaneca Humbé, mbali kuu ya mkoa wa Huila, na wanazungumza lugha ya asili yenye jina sawa. Ni wakulima na wafugaji wa kuhamahama kwa ajili ya lishe wanaohama na mifugo yao kulingana na msimu, yaani uhamaji wa muda, kwa kawaida wakisafiri eneo la karibu la kilomita 10 kati ya Aprili na Agosti na kuhama kati ya Septemba na Machi hadi Tunda dos Gambos (kilomita 100 kutoka kwenye eneo lao la karibu) kutokana na ardhi zake nzuri kwa malisho ya ng`ombe. Jamii hukaa na kutumia ardhi kwa msingi wa kanuni za jadi na haina hatimiliki yoyote rasmi.

Huduma za jamii ni chache. Jamii haina umeme na shue na kliniki ya karibu inapatikana kilomita 7 hadi 8 kutoka kwenye jamii eneo la Chimbemba. Kutokana na hilo, watutu wadogo mara nyingi hawaendi shuleni na hata vijana kwa jumla, kwa sababu wanahitjiwa kusaidia kwa shughuli za nyumbani na kilimo. Mahitaji msingi ya afya hayapatikani kwa wingi kwa kuwa jamii haina usafiri wake binafsi wa kuenda kwenye kliniki. Jamii ya Tyihule pia haina usalama wa kutosha wa chakula, na njaa ni jambo la kawaida. Eneo la kati kusini mwa Angola linateseka kutokana na ongezeko la ukame wa mzunguko na wa muda mrefu, ambao unaathiri pakubwa uzalishaji wa kilimo. Jamii haiwezi tena kuzalisha mazao ya ziada ya kilimo ili kuuza. Wakati mwingine watu hupokea kiwango cha chini cha chakula kilichosambazwa kutoka kwa serikali, lakini hiki hakitoshi kukidhi mahitaji yao.

Athari za uchimbaji itale (granite)

Manispaa ya Gambos ina utajiri wa madini ya chuma na itale na kampuni kuu ya kuchimba madini katika eneo hilo ni Rodang Rochas Orcamentais LDA, kampuni ya uchimbaji madini ya Angola inayoripotiwa kuanzishwa mwaka wa 2008 kwa uwekezaji wa dola milioni 3.5.[10] Rodang huchimba maelefu ya mita za ujazo za itale ya maroni (nyeusi) katika eneo na kuisafirisha Marekani, Ulaya na Uchina. Ina takribani waajiriwa 70 lakini mmiliki na washikadau wake hawaeleweki.[11]

Shughuli za uchimbaji madini za Rodang zinaathiri jamii ya Tyihule kwa njia mbalimbali, muhimu zaidi ikiwa kufunga njia za kuhamishia mifugo na kukaa kwenye ardhi ya kilimo inayotumiwa na jamii. Vikwazo katika vuguvugu la jamii, utamaduni wa muda mrefu wa desturi za kuhamisha

[10] 'Angolan ornamental rock company to diversify production in Huila province', 11 June 2010, http://www.macauhub.com.mo/en/2010/06/11/9247/; http://jornaldeeconomia.sapo.ao/empresas/rodang-investe-mais-de-usd-3-milhoes-na-exploracao-de-granitos, ilifikiwa 18 Mei 2015

[11] Katika chapisho la 2004 la National Agency for Private Investment (ANIP) la uwekezaji wa binafsi ulioidhinishwa, Rodang imeorodheshwa kama inayotoka Panama,http://www.anip.co.ao/ficheiros/pdfs/PAISES_2004.pdf, ilifikiwa 18 Mei 2015). Hata hivyo, taarifa yetu ni kuwa ilisajiliwa nchini Angola na makao yake makuu katika mkoa wa Huíla, ikiwa na mtaji wa kwanza wa dola 25,000, na Arroso (Mineração e serviços, Limitada) na Milliken International IMC wakiwa washikadau

mifugo, vilitokea wakati shughuli za uchimbaji madini zilipoanza mwaka wa 2008. Mbali na migodi kumiliki ardhi ambayo jamii ya karibu ilikuwa ikitumia, watu wanasema pia iliharibu ploti mbili za kilimo cha jamii cha utamaduni zinazopatikana nje ya mzunguko wa mgodi kwa kutuma mawe yaliyopatikana kutokana na shughuli za kuchimba madini. Kiongozi wa utamaduni wa jamii (the *secula*) aliwasilisha suala hili kwa serikali ya mtaa, lakini aliambiwa aliache kwa sababu kampuni ya uchimbaji madini sasa ilikuwa ikimiliki ardhi na ilichangia kwa pato la serikali. Jamii pia inasema kuwa mitunda ya milimani iliharibiwa shughuli za kuchimba madini zilipoanza, na kuondoa chanzo muhimu cha lishe kwa watu ambao tayari hawakuwa na usalama wa chakula. Jamii ya Tyihule, ambayo haikuwa imewahi kuondolewa kwenye ardhi kabla ya kufungua mgodi wa Rodang, haikupokea fidia kwa kupoteza ardhi yao. Hata hivyo, sheria ya Angola haikuwa bayana kuhusu majukumu ya kampuni kuhusu suala hili.[12]

Ufikiaji wa jamii kwenye vyanzo kadhaa vya maji pia umewekewa vikwazo na shughuli ya kuchimba madini. Uchimbaji wa eneo unabadilisha kwa kiasi kikubwa topografia ya karibu, kuondoa vilima karibu na jamii ambavyo vinatekeleza madhumuni kadhaa muhimu. Kwa mfano, pango karibu na kilima kimoja, ambacho kilikuwa hifadhi ya asili kwa ukusanyaji maji ya mvua na chanzo muhimu cha maji limefungwa kutokana na uchimbaji madini. Mbali na hayo, visima kadhaa, ambavyo jamii ilikuwa imevichimba ili kupata maji vimefungwa au kujazwa. Hata hivyo, kama fidia kwa kupoteza maji kampuni iliwekea jamii mfereji wa maji ili kutumia lakini ufikiaji wake unategemea wema wa mlinzi.

Watu katika jamii ya Tyihule wanasema kuwa hawakushauriwa au hata kufahamishwa kuhusu uwezekano wa kufungua mgodi katika eneo lao. Haibainiki ikiwa kampun imeanzisha Tathmini ya Athari kwenye Mazingira (EIA), lakini ni wazi kwamba jamii haijafahamishwa kuhusu, au kuhusishwa katika mchakato.

Kwa hali yake, uchimbaji madini husababisha uharibifu mkubwa wa mazingira kwa kuchimba udongo na kusumbua mifumo ya maji asili ya chini. Katika mahojiano na mtafiti, mwakilishi wa Rodang alidai mashimo yaliyoundwa kwa shughuli za uchimbaji hujazwa tena pindi ugunduzi unapokamilika na kisha ardhi kuwa na rotuba ya kutosha kwa upandaji tena. Hata hivyo, mkurugenzi wa mkoa wa jiolojia na migodi anasema kwamba kampuni huwa haijazi ardhi kila mara baada ya kufunga shughuli za uchimbaji madini. Wala haibainiki ikiwa hupanda upya miti iliyoharibiwa kutokana na athari kwenye mazingira katika jamii. Rodang ilitambua unyunyiizaji maji katika shughuli za uchimbaji madini ili kupunguza vumbi na uchafuaji hewa.

Wengi katika jamii wanasema waliathiriwa na sauti za vilipuzi vilivyotumiwa na Robang wakati wa awamu ya kwanza ya kuchumba madini. Kwa kuwa hawakuwa wamefahamishwa kuhusu uwezekano wa kufungua mgodi katika eneo lao, watu wengi mwanzo walitoroka kwa sababu

[12]Huku Katiba (2010) na Sheria ya Nchi (2007) zikitambua haki ya fidia inayofaa katika visa vya uchimbaji wa ardhi na serikali kwa maslahi ya umma, haibainiki jinsi haki hizi zinavyolindwa kulingana na sehemu zilizotambuliwa za shughuli za uchimbaji madini. Katika Kanuni ya Uchimbaji Madini, vipengele vinavyohusiana na uchimbaji wa rasilimali havijumuishi haki ya jamii ya kutoa ridhaa yao; ni wamiliki halali pekee walio na haki hii na wanafafanuliwa kuwa watu binafsi au mashirika ya serikali

walidhani ‘vita vilikuwa vimerudi’. Kelele kutokana na matumizi yanayoendelea ya madini ya baruti katika shughuli za Rodang huathiri afya na hali njema ya jamii.

Jamii pia hairidhishwi na ukosefu wa kampuni ya kuchimba madini wa uwekezaji wa jamii. Rodanga inadai ilifadhili baadhi ya miradi kwa ombi la serikali ya mtaa lakini kwa mtazamo wake uwekezaji wa jamii ni jukumu la serikali ya Angola, kulipiwa na mapato yake kutoka kwenye sekta ya uchimbaji madini.

Jamii hainufaiki pakubwa kutokana na nafasi za ajira zinazowezekana – ni wanaume watatu pekee kutoka katika jamii wanaofanya kazi za kulipwa kwenye mgodi. Wafanyakazi wanatoka sehemu nyingine za mkoa ambapo Rodang ilifanya shughuli za uchimbaji madini awali huko Chibia. Wakazi wanasema Rodang inaepuka kuwaajiri kwa kuwa hawana mafunzo na ujuzi. Hata hivyo, wanaamini wanapaswa kupewa nafasi fulani za kazi kwa kuwa mgodi unapatikana katika jamii yao na uliwasababishia kupoteza baadhi ya ardhi na vyanzo vya maji. Wengine pia wanataja ukosefu wa uwazi na vitendo vya ufisadi, wakisema kuwa wale waliolipa AKZ8, 000 (dola 40) kwa mkuu wa sehemu wameajiriwa, huku wale waliolipa kidogo wakikosa kufaulu. Kwa kuwa mgodi unatoa nafasi chache za kazi, na jamii inakabiliwa na njaa, vijana wengi wamekwenda kwenye mji mkuu wa mkoa, Lubango, na hata Luanda, kutafuta kazi.

Watu katika jamii ya karibu wanasema ni nadra kampuni ya uchimbaji madini kuwashirikisha na haijawahi kushiriki katika majadiliano ya jamii au kutatua tatizo. Ingawa jamii ilikuwa imealikwa kushiriki katika uzinduzi wa mgodi, huu ndio uliokuwa wakati pekee imetangamana na kampuni. Vikwazo vya lugha havisaidii – wanajamii hawazungumzi Kireno na meneja wa kampuni hazungumzi lugha ya kienyeji. Katika majadiliano ya kundi la watu, washiriki wa jamii walisema kuwa kabla ya kuanza shughuli, kampuni za kuchimba madini zinapaswa kuwasiliana na kiongozi wa kitamaduni na kufanya mkutano na jamii ili kujadili mradi, kusikia matatizo ya jamii kuhusu uwezekano wa athari hasi, na kusikiliza mitazamo yao kuhusu uwekezaji kwenye jamii ili kutumia vizuri uwezekano wa athari mbaya.

Jamii ya karibu inaelewa kidogo kuhusu sheria yya kuchimba madini na ardhi ya Angola na hivyo haiwezi kutaka haki zao zisiheshimiwe . Walicho nacho ni hali ya jumla ya ‘haki’ ya kunufaika kutokana na mali ya mgodi ya kusambaratisha kutokana na kunyang`anywa ardhi na vyanzo vya maji. Hata hivyo, kiwango cha chini cha elimu ya jamii na ukosefu wa kusoma na kuandika hufanya kuwa kugumu kwa watu wa karibu kushiriki kikakilifu katika majadiliano ya sheria na sera.

Matatizo ya sheria na sera ya uchimbaji madini Angola

Ingawa Sheria ya Uchimbaji Madini ya Angola 2011 inaboresha sheria ya awali, bado kuna mapengo muhimu katika sheria na sera yanayochangia ukosefu wa maendeleo ya jamii za karibu.

Kwanza, sheria ya uchimbaji madini inaweka majukumu machache kwenye kampuni ili

kukuza CSR na sera za karibu, ambazo zinaweza kusaidia kuendeleza sera za jamii za karibu. Ukosefu wa sera katika uchimbaji madini (kama vile kuzihitaji kampuni kupata asilimia fulani ya bidhaa na huduma za karibu na kuajiri asilimia fulani ya raia wa Angola) unatofautiana na sekta ya mafuta ambapo kukuza vitu vya ndani limekuwa hitaji. Ukosefu wa mahitaji thabiti ya kisheria ili kukuza CSR kiasi unafafanua ukosefu wa uwekezaji mkubwa wa jamii katika jamii ya karibu na Rodang. Serikali ya manispaa ilisema katika mahojiano kuwa ilikuwa na jukumu dogo la kuhakikisha desturi njema kutoka kwenye kampuni za kuchimba madini, isipokuwa kuzihimiza kutoa hapa karibu inapowezekana, na kukarabati uharibifu wowote wa mazingira. Wahojiwa wa serikali walihisi maendeleo ya jamii zilizo karibu na migodi ni jukumu la kampuni za kuchimba madini, huku kampuni ikisema hili ni jukumu la serikali. Ukosefu wa sera thabiti na bora ya uchumi inayokuza sekta zisizo za kuchimba madini za uchumi na kuleta nafasi tofauti za uchumi kwa watu huchangia kwenye ukosefu wa maendeleo ya karibu.

Pili, kuna ukosefu wa uongozi wa kushiriki na ugatuzi na ushiriki wa kila mara wa raia katika kutambua matatizo na masuluhisho ya maendeleo. Huku ni kumaanisha kuwa jamii hazina sauti au nafasi ya kuwasilisha matatizo yao na kudai haki zao. Mbinu ya kuwa na mamlaka mengi eneo moja kwa uongozi wa kuchimba madini nchini Angola inasababisha kutokuwepo kwa viwango vya jamii wala manispaa vya serikali kuwa na mamlaka mengi kuhusiana na shughuli za kuchimba madini. Mamlaka ya kudhibiti sekta ya kuchimba madini yote yanaonekana kuwa katika mikono ya mifumo ya taifa, huku ngazi za karibu na manispaa za serikali zikiwa na majukumu machache ya kudhibiti athari kwenye mazingira na kuwezesha mazingira yanayofaa ya kufanyia biashara ya kuchimba madini. Suala linalohusiana ni ukosefu wa uwazi na uwajibikaji katika sekta za kuchimba na uwasilishaji wa huduma kwa umma, kumaanisha jamii haziwezi kuwajibisha sekta ya binafsi wala wadau wa serikali kwa kuheshimu haki za binadamu au kusambaza mapato.

Tatu, sheria ya Angola haieleweki kuhusu masuala mengine, kwa mfano, haki za mazingira na ulinzi kama zilivyofafanuliwa katika Kanuni ya Mazingira na Uchimbaji Madini zinasema kuwa viwango mahususi vinavyohusiana na hifadhi lazima vizingatiwe katika shughuli za kuchimba madini. Hata hivyo, wakati wa kutunga viwango hivi, lazima hatari kwenye mazingira zilinganishwe na manufaa ambayo shughuli za kuchimba madini zinaweza kuletea jamii, kwa nia ya kusawazisha maslahi haya – suala gumu la kutathmini.

Nne, mbinu za kuwaleta washikadau wote (kampuni ya kuchimba madini, jamii na walipa ushuru wa ndani) pamoja zinakosekana, kumaanisha kila sekta inashughulika kivyake, bila njia za kujadili masuala ya kawaida. Huku michakato ya jumla ya kusuluhisha migogoro, kupitia mbinu za uongozi wa kitamaduni ikiwa imebainishwa katika sheria ya Angola, sheria ya uchimbaji madini haitambui chombo chochote mahususi cha kisheria cha kukabiliana na migogoro inayoibuka kati ya jamii na kampuni. Tatizo hili limeangaziwa katika kesi ya jamii ya Tyihule, ambayo ililalamika kuhusu

kunyang`anywa ardhi ya kilimo, lakini ilikataliwa na serikali ya mitaa.

Mwisho, tatizo kubwa ni kushindwa kwa serikali kutekeleza sheria. Kanuni ya Uchimbaji Madini inasema kuwa malengo ya kwanza ya sekta ya kuchimba madini ni kutoa uhakikisho kuwa maendeleo endelevu ya kijamii na uchumi ya nchi, yataunda kazi, na kuboresha hali ya maisha ya watu wa karibu. Inaendelea kusema kuwa shughuli za kuchimba madini inapaswa kuhitilafiana na mipangilio ya kijamii na kiuchumi kwa kiwango cha chini iwezekanavyo. Hata hivyo, kanuni hizi ni nadra kudumishwa kwa vitendo katika kesi ya jamii ya Tyihule. Mfumo wa sheria wa Angola unahitaji kuwa sheria ziandamane na kanuni zinazotoa maelezo ya vipengee vya jumla vilivyobainishwa katika sheria husika. Licha ya kupitishwa mwaka wa 2011, Kanuni ya Uchimbaji Madini bado haikuletwa wakati wa chapisho hili. Hii inaelezea ni kwa nini serikali inakosa maarifa ya kutosha ya sheria ya uchimbaji madini.

ZIMBABWE: Matatizo ya platinamu na kromu

Mhondongori ward 5 inapatikana katika Baraza la Wilaya ya Mashambani la Zvishavane-Runde (Zvishavane-Runde Rural District Council) katika mkoa wa Midlands nchini Zimbabwe, makao ya watu 3000 wanaoishi katika vijiji 12. Mhondongori ward 5 ni eneo la muda mrefu la kilimo na lina historia ya uchimbaji rasmi na usio rasmi wa madini ya dhahabu na kromu lakini hivi majuzi lilikuwa na shughuli za uchimbaji madini ya platinamu. Linapatikana eneo la mwisho la kusini mwa ukanda wa madini la Great Dyke, tabaka refu la kilomita 550 la jabali ambalo lina chembechembe za platinamu, dhahabu, nikeli, shaba, na kromu.

Mgodi mkubwa wa platinamu katika eneo hilo ni Mimosa, shughuli ya chini kwa chini yenye kina cha mita 200 ambao unamilikiwa na kampuni mbili kutoka Afrika Kusini – Impala Platinum (Implats), ambayo inapunguza asilimia 22 ya platinamu duniani pamoja na migodi yake Afrika Kusini,[13]na Aquarius Platinum Ltd, ambayo imeorodheshwa kwenye masoko ya hisa ya London, Johannesburg na Australia. Mwaka wa 2014, mgodi wa Mimosa ulizalisha aunzi 110,200 za platinamu na ulikadiriwa kuwa na hifadhi za aunzi milioni 1.2.[14]Aquarius inasema kuwa Mimosa ilitoa mchango wa dola milioni 130 kwenye pato la kampuni mwaka wa 2014, ambapo ilipata faida ya jumla, yaani kabla ya ushuru, ya dola milioni 22.[15]

Shughuli nyingine kuu katika wadi ni uchimbaji mdogo wa madini ya kromu, unaohusisha watu wa karibu na biashara ndogondogo kwa ushirikiano na kampuni kutoka Uchina. Shughuli za kromu Zvishavane zote ni za ardhini au shughuli kwenye mashimo yaliyo wazi, na zote zinadaiwa kuwa za Zimasco, ambayo inamilikiwa na kampuni ya serikali ya Uchina, Sinosteel Corporation. Zimasco huendesha mfumo wa kulipa kodi ambao unawapa wachimbaji madini wadogo wadogo madai ya mgodi wa kromu, ambao baadaye wanapewa pembejeo na

[13] 'Company profile', http://www.implats.co.za/implats/Company-profile.asp
[14] 'Mimosa', http://aquariusplatinum.com/mimosa
[15] 'Mimosa', http://aquariusplatinum.com/mimosa

kuchimba kromu kabla ya kuuzia Zimasco. Kampuni za kuchimba madini ya kromu zinazofahamika zaidi ni Mangemba, Mavhindi, Kagonye, Zim-China Chrome, Ding Li Chrome, na Mulaya Chrome. Nyingi hazijasajiliwa na Wizara ya Migodi na hushindwa kutoa vyeti vya EIA kama ilivyoelezwa na Shirika la Kusimamia Mazingira (EMA) la Zimbabwe (tazama hapa chini).

Utafiti uliofanywa na Zimbabwe Environmental Law Association ulibaini kuwa jamii ya karibu inaamini uchimbaji madini umechangia baadhi ya manufaa ya uchumi katika eneo. Hata hivyo, mahojiano na watu wa karibu, Baraza la Wilaya la Mashambani (Rural District Council), migodi, na EMA, pia zinaelezea matatizo kuhusu baadhi ya athari za kijamii na kimazingira na sheria na asasi zinazodhibiti uchimbaji madini.

Mgodi wa Mimosa

Shughuli za Mimosa zinaonekana na jamii ya karibu kuwa na athari chanya na hasi. Upande wa chanya, mgodi wa Mimosa hukusanya fedha ili kufadhili maendeleo ya jamii ya karibu na imechangia dola milioni 10 kwenye Zvishavane CommunityShare Ownership Trust ambayo inafadhili miradi katika wilaya na katika vijiji 12 karibu na mgodi. Kwa mfano, kwenye shule ya Upili ya Mukwidzi katika kijiji kimoja, kampuni hiyo imejenga madarasa mawili pamoja na samani, imesaidia kujenga bloku ya jamii kwa kuleta paa na samani, imechimba kisima na kukarabati vinu vya upepo na tangi la kusambaza maji shuleni na katika nyumba za walimu. Kampuni pia imechangia kwa kununua vifaa katika Kliniki ya Mhondongori, kuchimba kisima ili kuboresha usambazaji wa maji, na kujenga kliniki na nyumba kwa takribani waajiriwa wake wote.[16]

Mgodi wa Mimosa uliajiri takribani wafanyakazi na wakandarasi 1,550 mwaka wa 2014.[17]Ingawa umeunda kazi nyingine kwa watu wa karibu, viongozi wa jamii wanasema kuwa ni chache sana, kwa karibu asilimia 5 ya nguvu kazi ya mgodi. Jamii pia ina wasiwasi kuhusu mfumo wa majimbo unaotumika kuajiri watu wa karibu na kile inachoona kama kushindwa kwa kampuni kutimiza ahadi zake za kuwaajiri watu wengi wa karibu. Mimosa inawapa wakandarasi kandarasi ya kuwaajiri wafanyakazi ambao hatimaye inawaajiri wafanyakazi wa ujenzi. Nyingi ya kazi hizi ni za vibarua. Wanajamii wana wasiwasi kwamba sheria za kazi wakati mwingine zinakiukwa kwa sababu kuna hali ambazo wafanyakazi hufanya kazi kwa miezi bila kulipwa.

Wanawake wana hata nafasi chache za kazi Mimosa na migodi midogomidogo ya kromu na, licha ya Sera ya Jinsia ya Taifa ya serikali ya Zimbabwe, uchimbaji madini unasalia kuwa sekta inayotawaliwa na wanaume. Shughuli ya uchimbaji madini ya Mimosa inaonekana kuwa na kazi nyingi, zenye ufundi wa juu, na zenye mifumo ya zamu inayopunguza uwezekano wa wanawake kushiriki.

Jamii ya karibu ina wasiwasi kuhusu idadi ya athari za kijamii na kimazingira za mgodi wa Mimosa. Tatizo moja linahusu utoaji gesi za moshi mweusi na uchafuaji hewa. Kwa kweli, watu

[16] Tazama pia Zimbabwe Environmental Law Association, Kuchimba Madini Ndani ya Great Dyke ya *Zimbabwe: Kiwango, Athari na Nafasi za Ajira*, 2012, p.8
[17] 'Mimosa', http://www.implats.co.za/implats/Mimosa.asp

wengi wa karibu wanaamini kuwa wanaendelea kuvuta vumbi lenye sumu, linalotoka kwenye bwawa la kinamasi cha mgodi. Upepo uliopo kwa jumla hupeperusha vumbi kutoka kwenye bwawa la kinamasi kuelekea kwenye vijiji kadhaa, na wanavijiji wanaripoti kuwa hewa ina harufu kali inayotokana na shughuli za mgodi. Vumbi husababisha baadhi ya miti kubadilika mieusi au mieupe na hukakuka na kufa. Jamii pia inalalamikia kelele za malori na mashine kubwa kutoka kwenye mgodi.

Ukosefu wa maji safi ni tatizo kubwa katika vijiji vyote na kuyatafuta maji ni shughuli inaotumia muda mwingi sana kwa wanawake. Katika kijiji kimoja kinachojulikana kama Village 8, hakuna vyanzo vya maji vya kutegemewa kwa sababu kuna visima vichache, ambapo vingi vimeharibika. Ilhali mgodi wa Mimosa unatoa maji yake kwenye Mto Ngezi ulio karibu na kusafirisha maji kwa ajili ya mgodi kupitia mabomba yanayopita kwenye kijiji. Wakazi wanaamini wana haki ya kushiriki maji na kumekuwepo na visa vya wanajamii kuharibu mabomba ili kupata maji. Kuna taharuki kubwa kuhusu suala hili, ambalo linaweza kuwa baya zaidi ikiwa halitashughulikiwa.

Uchafuzi wa mazingira unaofanywa na wakandarasi na wachimbaji migodi wadogowadogo ni tatizo jingine. Sheria za kuhakikisha kuwa vitu vilivyotumika vinatupwa maeneo yaliyotengwa hazitekelezwi zipaswavyo, jambo linalosababisha uchafu kuenea zaidi. Kwa kuwa eneo la mgodi halijawekwa ua kikamilifu, mifugo hula uchafu huo ambao unajumuisha ovaroli zisizotumika, karatasi, chupa, mikopo na plastiki za alumini. Jamii imeomba mgodi kuajiri wakazi ili kuondoa uchafu ndani na karibu na eneo la mgodi.

Sehemu za ardhi zinasafishwa na wachimbaji wadogowadogo wa madin ya kromu na taarifa inayotolewa na jamii ya karibu inasema kuwa baadhi ya kampuni zilizopewa kandarasi na Mimosa, kama vile zile zinazohusika katika ujenzi au kazi ya usafirishaji, hukata miti bila mpangilio kwa matumizi yao binafsi. Ukataji huo wa miti hupunguza kuwepo kwa kuni kwa wakazi na humaanisha wanawake kusafiri mwendo mrefu ili kupata vifaa.

Pia kuna taharuki kuhusu baadhi ya mipaka ya matumizi ya ardhi kati ya Mimosa na jamii ya karibu. Mimosa ilipoweka ua kwenye eneo lake la kuchimba madini ilipunguza njia za kawaida za kutembea za jamii kuenda kwenye maduka na maeneo ya malisho. Ingawa mgodi ulijibu pingamizi kwa kufungua tena baadhi ya njia hizi, jamii ya karibu ina njia chache kuliko awali na inaliona jibu la kampuni kama lisilotosha.

Hata hivyo, kuna njia za mawasiliano kati ya Mimosa na jamii, kuliko wachimbaji wadogowadogo wa madini ya kromu. Kwa kweli, wakazi wanahisi kwamba Mimosa inashughulikia baadhi ya matatizo yao, kinyume cha wachimbaji madini ya kromu ambao mawasiliano nao ni machache sana. Kamati yenye diwani wa wadi na mratibu, kiongozi wa kijiji, na wawakilishi wa siasa ilibuniwa mwaka wa 2001 wakati ambao shughuli za uchimbaji madini za Mimosa zilianza. Jukwaa hili lilikusudiwa kuiruhusu kamati kufanya mikutano na mgodi ili kujadili masuala yanayoiathiri jamii. Hata hivyo, mikutano haifanywi mara kwa mara na majibu kwa jamii pana hayatolewi mara kwa mara. Wakazi wanalalamika kuwa kamati ina jukumu lisilobainika na inasimamiwa vibaya.

Uchimbaji madini ya Kromu

Uchimbaji madini ya Kromu Zvishavane

Utafiti ulionyesha kuwa wachimbaji wadogo wa madini ya kromu wana athari kubwa zaidi kimazingira na kijamii kwenye jamii ya karibu. Ardhi imeendelea kuharibiwa kutokana na uchimbaji kromu na kuwepo kwa mashimo, ambayo yamesababisha kupoteza viumbe hai ikiwemo mimea na rasilimali asili ambazo ni muhimu kwa maisha ya kila siku ya watu. Jamii ya karibu inapoteza ardhi ya malisho ya kilimo kwa kasi– makadirio ya juu juu yanaonyesha hasara kuwa asilimia 30 hadi 50 ya ardhi yote katika wadi. Wachimbaji madini ya kromu hawatengenezi barabara za kudumu na hufungua mpya ili kuendelea kuchimba madini wakati wa msimu wa mvua, hali ambayo huathiri ardhi ya malisho na kusababisha kupoteza miti, nyasi na udongo wenye rotuba.

Katika baadhi ya vijiji – haswa vile vinavyojulikana kama 7a na 7c – uchimbaji wazi wa madini ya kromu umeacha mashimo wazi yenye kina, na kusababisha matatizo mbalimbali katika msimu wa mvua. Watoto huogelea katika vidimbwi hivi vya maji kwa tishio la kuzama na kuathiriwa na magonjwa yanayosababishwa na maji kama vile kichocho. Kwa mujibu wa taarifa kutoka kwa diwani wa wadi na mahojiano yaliyofanywa na jamii ya karibu, msichana mwenye umri wa miaka 11, Asa Mpofu, alizama ndani ya moja ya mashimo Oktoba 2012. Vile vile, mwaka wa 2001, Fortunate Siziba alitumbukia katika shimo ambalo lilikuwa likishughulikiwa na Zimasco awali lililokuwa na takribani kina cha mita 17, na aliachwa nusu kipofu na kuchechemea upande wake wote wa kushoto.

Mifugo, ambayo ni muhimu katika maisha ya wakazi, pia imekufa kwa kutumbukia katika mashimo inapotafuta maji. Mashimo yaya haya yaliyo wazi na vilima vya udongo ni maficho ya wahalifu ambao wamelenga wanawake; hata kumekuwepo na visa vilivyoripotiwa vya wanawake kubakwa na kuibiwa katik mashimo haya. Uchunguzi wa nyanjani unaonyesha

dhahiri kuwa EMA haifanyi kazi ya kutosha ili kuhakikisha kampuni zinazochimba madini ya kromu zinakarabati madampo ya awali yaliyochimbwa madini na kurejesha eneo katika hali yake ya awali.

Ripoti ya hivi majuzi iliyotolewa na Poverty Reduction Forum Trust nchini Zimbabwe inabainisha kuwa wachimbaji madini ya kromu huko Zvishavane hutumia vilipuzi vinavyosababisha nyufa kwenye nyumba na moto mbugani, unaoharibu uoto asili na kuwa tishio kwa wanyama na watu.[18]

Pia kumekuwepo visa ambapo wachimbaji madini ya kromu wameharibu miundomsingi ya jamii, kama vile mwaka wa 2013 wakati lori kubwa lililomilikiwa na kampuni ya Uchina lilipoharibu Daraja la Mhondongori. Awali kampuni iliahidi kukarabati daraja hilo lakini ikabadilisha msimamo. Baraza la Wilaya la Mashambani (Rural District Council) lililazimika kujihusisha na mwishowe kukarabati daraja hilo. Kisa hicho kinaangazia haja ya usimamizi wa mgogoro unaoendelea kama chombo cha kusuluhisha migogoro kati ya kampuni na jamii.

Mashimo yaliyo wazi yenye kina ambayo yaliachwa na wachimbaji madini ya kromu huko Mhondongori, Zvishavane

[18] Poverty Reduction Forum Trust, *Umaskini katika Jamii za Uchimbaji Madini nchini Zimbabwe: Uchunguzi Kifani wa Great Dyke*, Desemba 2013, p.36

Ushahidi wa uharibifu wa ardhi kutokana na uchimbaji madini ya kromu eneo la Mhondongori

Udhibiti duni wa uchimbaji madini ya kromu

Jamii na serikali za mtaa zinaaminikuchunguzwa kwa uchimbaji madini ya kromu na Wizara ya Migodi na EMA. Zinaona kuwa mchakato wa Wizara ya Migodi kutoa leseni za uchimbaji madini hauhusishi asasi nyingine na kuwa haibainiki haswa ni nani amepewa leseni; Serikali ya Mtaa inakusudiwa kuwa na wajibu mkubwa katika mchakato wa EIA lakini haifanyi hivyo.

EMA ya Zimbabwe ni chombo cha serikali kinachowajibika kwa kuhakikisha usimamizi endelevu wa maliasili, usalama wa mazingira, na uzuiaji wa uharibifu wa mazingira. Sheria ya Usimamizi wa Mazingira inasema kuwa EIA zinahitajika kufanywa na shughuli zote za kuchimba madini ili kutambua uwezekano wa athari na kupendekeza mbinu za upunguzaji kabla ya miradi kuanza. Afisi ya karibu ya EMA eneo la Zvishavane haikuweza kutoa takwimu kuhusu ni shughuli zipi za uchimbaji madini ndani ya wadi zimefanya EIA.

Kwa migodi midogo, mbinu za upunguzaji zinakusudia kuhusisha ujazaji nusu katika mashimo na kumwagilia maji ili kupunguza vumbi. Kwa kuwa matatizo haya ni mengi katika eneo, afisi ya wilaya ya EMA hutoa maagizo ya kukarabati maeneo ya mgodi, na ikihitajika kuomba usaidizi kutoka kwa polisi kutaka uzingatiaji. Uhusiano kati ya wachimbaji wengi wadogowadogo wa madini ya kromu na EMA si rahisi, haswa kwa sababu baadhi ya wachimbaji madini hawajui sheria. Wachimbaji hawa huhudhuria mikutano ambayo EMA hutoa uhamasisho wa usalama wa mazingira; hivyo, wakishtakiwa wanadai kutofahamu majukumu yao na kudai kuwa walipaswa kupewa onyo.

Afisi ya EMA na Baraza la Wilaya la Mashambani (Rural District Council) zinathamini masuala ya mazingira yanayohusiana na uchimbaji madini katika wadi, na wakati mwingine hufanya ukaguzi wa pamoja wa uzingatiaji ili kutekeleza ukarabati. Hata hivyo,

jambo lilo hilo si sawa na uhusiano kati ya Ema na Wizara ya Migodi, ingawa kwenye ngazi ya sera zote mbili zinakubaliana na mfumo na malengo ya kisheria. Utekelezaji wa mashinani pia unakumbwa na vikwazo vya upungufu wa rasilimali za fedha.

Uchunguzi wa uchimbaji madini ya kromu uliofanywa na Kamati ya Potifolio ya Bunge (Parliamentary Portfolio Committee) kuhusu Migodi na Nishati kuanzia 2011 hadi 2013 ulitambua:[19]

- Serikali za mitaa zililalamika kuwa hakuna mawasiliano kutoka kwenye Wizara ya Migodi kuhusu ni migodi ipi ilikuwa ikifanya kazi.

- EMA haikuweza kusukuma kampuni za uchimbaji madini kutii sheria za mazingira. Huenda migodi ilipuuza maonyo ya EMA au ilihiari kulipa faini kwa makosa yaliyotendwa na baadaye kuendelea kukiuka sheria. Pia iliripotiwa kuwa baadhi ya kampuni huanza shughuli bila kuarifu EMA au kufanya EIA.

- Kampuni za kuchimba madini haziheshimu asasi za serikali kama zinavyohitajika kisheria. Kwa mfano, serikali za mitaa zinapambana kupokea malipo ya ushuru wa ndani kutoka kwenye kampuni hizi. Baraza la Wilaya la Runde lililazimika wakati fulani kuifikisha Zimasco mahakamani ili kulazimisha kampuni kulipa majukumu yake ya kisheria.

[19] Bunge la Zimbabwe, *Sekta ya Uchimbaji wa Kromu nchini Zimbabwe*, 2013, http://www.swradioafrica.com/Documents/Complete%20represented%20report%20_chrome_1_Report_on_Chrome_Mining_in_Zimbabwe11.pdf

DRC: Uchimbaji madini miongoni mwa watu

Ruashi ni mgodi wa shaba na kobalti katika mkoa wa Katanga nchini DRC. Ukiwa na mashimo matatu yaliyo wazi na kiwanda cha usindikaji, kwa sasa mgodi huzalisha tani 38,000 na tani 4,400 za kobalti kwa mwaka. Mgodi unapatikana katika manispaa ya Ruashi, moja kati ya saba katika jiji la Lubumbashi. Mgodi wa Ruashi, ambao ulianzishwa ukiwa katika mfumo wake wa sasa mwaka wa 2000, unamilikiwa na wengi (*asilimia 75) na kusimamiwa na kampuni ya binafsi, Metorex,[20] kampuni iliyo Afrika Kusini ambayo ni sehemu ya Jinchuan Group International Resources Co Ltd, a kampuni ya Uchina iliyoorodheshwa kwenye soko la hisa la Hong Kong. Asilimia 25 inayosalia inamilikiwa na Gecamines, shirika la uchimbaji madini linalodhibitiwa na serikali ya DRC.

Utafiti wa ASADHO uliofanywa katika wilaya tatu karibu na mgodi – Luano, Kawama, na Kalukuluku. Wakazi, ambapo baadhi wanaishi tu mita 100 kutoka kwenye shughuli za uchimbaji madini, wengi wao ni wakulima wadogowadogo, huku wengine wakifanya biashara ndogondogo kama vile kuchoma makaa, na wengine wakiwa wachimbaji madini wadogo.

Utafiti ulifuchua athari hasi, lakini nyingi zilikuwa hasi kutoka kwenye mgodi. Kwa mfano, watu waliohojiwa katika wilaya ya Luano, waliwaambia watafiti kuwa, kabla ya kuanzishwa kwa Ruashi Mining katika wilaya yao, watu walitegemea sana mafuta, huku ardhi ya kilimo ikiwepo kwa bustani za mboga, na maji safi ya kunywa na uvuvi. Hata hivyo, hali hii ya maisha imeathiriwa kwa kiasi kikubwa.

Maji

Wakazi wanasema maji yao ya kunywa si salama tena kwa matumizi kwa sababu uchafu wa sumu kutoka kwenye mgodi humiminika katika mabwawa ya kampuni, ambayo hufurika na kumwagika ndani ya kijito cha Ruashi na kwenye Mto Luano, ambacho ni chanzo muhimu cha maji kwa vijiji vya karibu. Maji hubadilika rangi na kuwa tope la njano.

Kabla ya uchimbaji madini kuanza, mabomba mawili yalisambaza maji ya kunywa kwenye wilaya tatu. Kampuni ilibadilisha mabomba mawili, kujenga mnara wa maji, na kuchimba visima viwili lakini vilikuwa na maji kidogo, na hivyo kupunguza uwepo wa maji. Moja ya mabomba haya sasa linasambaza maji ambayo hayajatiwa dawa yenye tope, yasiyofaa kwa matumizi.

Rotuba ya udongo

Utafiti wa ASADHO kwa wakulima ulipata matatizo sawa kuhusu uchafuaji wa udongo. Zaidi ya watu 250 waliohojiwa, asilimia 85 walisema udongo wao ulikuwa umeathiriwa na uchimbaji madini, haswa maji yaliyochafuliwa kuvuja hadi ndani ya bustani zao za mboga. Takribani asilimia 40 ya watu katika wilaya tatu hupata riziki yao kwa kukuza matunda na mboga na kuyauza ndani na karibu na masoko ya Lubumbashi. Rotuba ya udongo inasababisha uzalishaji vyakula kupungua na kuzifanya familia kuwa maskini zaidi. Mtu mmoja alisema:

[20] 'Muhtasari wa Kampuni wa Ruashi Mining',
http://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=30530067

Udongo ulikuwa na rotuba nyingi sana na tulikuwa na mavuno bora ya mahindi kabla ya uanzishaji wa Ruashi Mining, kwa bahati mbaya udongo hauna rotuba tena tangu kuanzishwa kwa shughuli. Kuna maeneo ambayo mahindi hayamei vizuri. Nilikuwa nikipanda mahindi kwa urahisi kwenye zaidi ya ekari tatu, lakini kwa sasa ni nadra kupanda ekari mbili kwa msimu na mazao ni duni hivi kwamba siwezi tena kukidhi mahitaji ya familia yangu.

Athari ya uchafuaji kwenye bustani za mboga

Athari kwa wanawake

Wanawake wameathiriwa sana na mgodi. Wanawake waliohojiwa waliwaambia watafiti kuwa, kabla ya mgodi, walikuwa wakifikia ardhi na kupanda miembe, mipera, miwa, mboga, na bidhaa nyingine za kilimo, na kwa ukusanyaji wa kuni kwa ajili ya nishati, endapo umeme haupo. Mbali na hayo, maji safi yalipatikana kwa familia nyingi katika jamii tatu. Hata hivyo, sasa wanasema kuwa udongo wa kilimo umedidimia kutokana na uchimbaji madini na kwamba ardhi iliyopo haina tija ya kutosha. Wanawake wengi sasa wanahitaji kutembea mwendo mrefu wakitafuta udongo wa kilimo katika wilaya jirani. Wanawake wengi katika jamii hizi sasa wanalima katika mkataba wa kilimo uliotengwa unaojulikana kama CelestinFarm, ambayo inapatikana kilomita 20 kutoka majumbani kwao. Ufikiaji wa eneo hili hata unakuwa mgumu zaidi kutokana na kufungwa kwa barabara ya umma na kampuni nyingine ya kuchimba madini, Chemaf. Ili kuenda karibu nayo, wanawake wanalazimika kutembea mwendo wa kilomita 32 ikiwemo hatari ya kushambuliwa au kubakwa.

Maji katika Mto Luano awali yalitumika kunywa, lakini sasa yanashukiwa kuchafuliwa na uchimbaji madini. Wanawake katika jamii tatu wanahitaji kutembea mwendo mrefu ili kupata maji ya kunywewa. Wale ambao hawawezi kuzinunulia familia zao maji ya madini wanalazimika kutumia maji yaliyochafuliwa kila siku na hali hii inaathiri afya ya familia nzima, haswa watoto wachanga.

Kuhamishwa

Familia mbalimbali zilihamishwa na mgodi shughuli zilipoanza. Kulingana na mahojiano na wale walioathiriwa, kampuni iliweka masharti ya fidia bila makubaliano, na watu wengi hawakupewa fidia yoyote. Hata hivyo, watu wengine walipokea fidia lakini mara nyingi kwa viwango vya chini sana. Kwa mfano, wakulima wengine waliokuwa wakifanya kazi katika shamba lao katika eneo la mgodi walipokea tu kiasi cha dola 100, hata ingawa riziki yao ya baadaye ilikuwa ikichukuliwa. Fidia ilitolewa kulingana na ukubwa wa ploti na nyumba, lakini kwa watu wengi fidia ya visima vya maji na mitunda kwenye ardhi yao haikutolewa. Kwa kweli, taarifa yetu ni kwamba kampuni ilifidia tu watu waliopinga.

Baadhi ya wachimbaji madini wadogowadogo waliokuwa wakifanya kazi katika chimbo kabla ya kuanzishwa kwa mgodi pia hawakupewa fidia ya haki. Inakadiriwa kuwa kulikuweko na wachimbaji madini 10,000 waliokuwa wakifanya kazi awali katika chimbo. Kati ya hawa, 1,000 walipokea fidia, kulingana na wanavijiji, kiasi cha dola 200 kila mtu. Katika makubaliano kampuni iliahidi kuwaajiri wachimbaji madini, lakini ahadi hii haikuwahi kutimizwa.

Uchafuaji hewa

Watu wa Luano, Kawama, na Kalukuluku pia walikuwa na wasiwasi kwamba Ruashi Mining ilitoa moshi wenye sumu hewani kwa saa mbili kila asubuhi na jioni wakati dohani la kiwanda linapofanya kazi. Watu wanalalamika kuhusu matatizo ya kuona na njia za kupumua, kama vile vikohozi vya muda mrefu. Karibu watu wote waliohojiwa walisema ubora wa hewa wanayopumua ni duni sana. Wauguzi wawili kutoka kwenye vituo vya afya katika wilaya za Luano na Kawama walithibitisha kuwa walifahamu kuhusu matatizo kama hayo katika jamii.

Uchafuaji zaidi wa hewa unasababishwa na viwango vikubwa vya vumbi linalotoka kwenye mashimo yaliyo wazi na mashimo ya taka na ukataji miti wa kiwango kikubwa. Hata hivyo, kampuni haijaisaidia jamii kwa kufadhili huduma ya afya katika wilaya tatu zilizochunguzwa.

Ulipuaji

Ulipuaji wa kampuni unahusisha utumiaji wa vilipuzi, kusababisha majabali kutupwa hewani ambayo huanguka mara kwa mara kwenye nyumba na hata kwa watu na kusababisha majeraha ya binafsi na kuharibu mali, kama vile nyufa ukutani na mapaa ya majengo. Utafiti wa ASADHO ulibaini kuwa nyumba mbalimbali zilikuwa zimeharibiwa bila watu kupewa fidia. Ruashi Mining haiwafidii waathiriwa wa shughuli za ulipuaji. Ukubwa wa uharibifu bila marekebisho au fidia ulimfanya chifu wa kitengo cha uchimbaji madini cha mkoa wa Katanga kusimamisha shughuli za ulipuaji za kampuni mnamo Septemba 2013. Mapendekezo kwa kampuni kutoka kwa mamlaka ya mkoa kutoa fidia yamepuuzwa. Ulipuaji hufanyika kila wiki wakati ambao watu katika jamii wanahitajika kuondoka majumbani kwao, mara nyingi kwa shinikizo kutoka kwa polisi.

Kukabiliana na upinzani wa jamii

Kila wakati jamii zilizoathirwa zinapoandaa maandamano ya amani dhidi ya vitendo vya kampuni, au kuomba fidia, Ruashi Mining huomba polisi kuingilia kati. Polisi mara nyingi wamenyamazisha jamii kwa kuitawanyisha kwa kutumia vitoza machozi na kuwakamata na kuwahoji waandamanaji. Kikosi maalum cha polisi kiliundwa kupitia mfumo wa kuajiri unaoitwa Kuluna maalum kwa madhumuni haya. Wakati wa mojawapo ya maandamano, mwandishi wa habari mmoja wa karibu aliyekuwa akipiga picha za jamii na vituo vya migodi alikamatwa na kupigwa na nyenzo zake kuharibiwa na polisi waliokuwa wakilinda vituo vya kampuni. Wanajamii wanasema wananyamazishwa na vitendo hivi vya kutumia nguvu.

Pia kuna visa ambapo polisi wameamua kutumia njia za kikatili dhidi ya wachimbaji madini wadogowadogo wanaofanya kazi katika eneo la mkataba la Ruashi Mining. Mwanamke mmoja aliwambia watafiti wa ASADHO kuhusu kifo cha mwanawe, ambaye aliuawa kwa risasi iliyofyatuliwa na polisi wakikimbiza wachimbaji madini wadogowadogo alipokuwa akirudi kutoka kwenye shamba lake.

Ukosefu wa kuomba ushauri

Wanajamii wa Luano, Kawama, na Kalukuluku hawakushauriwa au kufahamishwa kuhusu uanzishaji wa mgodi au hali hatari ya baadhi ya shughuli zake. Wanajamii kwanza walitambua kuhusu mgodi walipogundua majengo mawili yaliyokuwa yakijengwa kwenye eneo. Juni 2006, jamii iligundua kwa njia ya barua (ya mnamo Desemba 2005) kutoka Ruashi Mining hadi kwa meya wa Lubumbashi, kwamba kampuni ilikuwa ikipanga kuzihamisha jamii zinazozingira vituo vyake. Jamii iliilazimisha kampuni kuifahamisha kuhusu mipango yake na mifululizo ya mikutano ili kujadili eneo la mtandaoni hatimaye. Wakazi waliohojiwa hawakuwahi kupokea taarifa kutoka kwenye kampuni au serikali za mitaa kuhusu hatari ya baadhi ya shughuli au uchafu unaotokana na shughuli zake.

Ukosefu wa maendeleo ya jamii

Migodi inaweza kutoa ajira, lakini Ruashi Mining inaonekana kutoa kazi chache kama hizo. Mkurugenzi wa mazingira wa Ruashi Mining anasema huajiri zaidi ya wafanyakazi 1,300, kati yao asilimia 5 ni wageni. Hata hivyo, haibainiki ni wangapi hutoka jamii ya karibu na hakuna wanajamii waliohojiwa katika utafiti huu walikuwa wakifahamu mtu yeyote anayefanya kazi kwenye mgodi. Ikiwa baadhi ya kazi zinapatikana kwa wakazi, ni wachache zaidi ya wachimbaji madini wadogowadogo waliofanya kazi katika eneo kabla ya mgodi kuanzishwa.

Kampuni haisaidii baadhi ya miradi ya maendeleo ya jamii, haswa kujenga au kuboresha visima vya maji katika wilaya tatu. Hata hivyo, kampuni haionekani kuwekeza katika elimu ya wakazi

kama kampuni nyingine zifanyavyo katika matumizi yao ya kujitolea ya CSR. Hili linaweza kuwa muhimu kwa kuwa watoto wengi katika eneo hawaendi shule ya msingi. Watoto wengi katika jamii tatu huacha kusoma kila mwaka kwa sababu ya wazazi wao kutokuwa na uwezo wa kulipa karo za shule. Sababu kuu ya hili ni kutokana na kupoteza nyumba au ardhi zao. Mbali na hayo, mgodi umechukua ardhi ambayo awali ilitumiwa na watoto kama eneo lao la kuchezea bila kuwapa eneo jingine au kutoa fidia.

Pia inaonekana hakuna taarifa inayopatikana kuhusu ushuru, kodi, mirabaha na ada nyingine ambazo kampuni inalipa kwenye serikali za mitaa, mikoa na kitaifa, hali inayofanya kuwa vigumu kupata mchango wa kampuni kwenye maendeleo ya karibu na kitaifa.

KWA KANUNI ZA SHERIA YA MFUMO WA UCHIMBAJI MADINI

Sehemu hii inaangazia baadhi ya matatizo makuu yanayoziathiri jamii zilizo karibu na shughuli za uchimbaji madini yaliyotambuliwa katika uchunguzi kifani na uchimbaji madini wa Afrika kwa upana zaidi. Matatizo haya yanahitaji kushughulikiwa kwa haraka na serikali ikiwa jamii za karibu na watu katika taifa wanapaswa kunufaika kutokana na uchimbaji madini na kutafuta njia zao binafsi za maendeleo. Kanuni muhimu zilizobainishwa hapa chini zitachangia kuunda kanuni ambazo zitakuwa msingi wa kuandaa rasimu ya sheria ya mfumo wa uchimbaji madini.

Tatizo la 1: Mara nyingi watu hufanywa kuwa maskini zaidi na miradi ya kuchimba madini

- Mara nyingi watu huishi katika umaskini mkubwa karibu na eneo lenye utajiri mkubwa.
- Ardhi, maji, misitu, na ubora wa hewa ya jamii za karibu zimeathiriwa pakubwa kwa ujumla na uchimbaji madini, na kuzifanya kuwa maskini zaidi.
- Watu wanaweza kutawanyishwa kwenye, au kunyang`anywa ardhi ya kilimo na mifugo yao, ambavyo ni vitu muhimu katika maisha yao ya kila siku.
- Matumizi ya kuni na maji katika maeneo ya uchimbaji madini na migodi yanaweza kupunguza ufikiaji wa vitu hivi na jamii za karibu.
- Huduma za maji na umeme zilizokusudiwa migodi wakati mwingine hupitia kwenye jamii za karibu ambazo haziwezi kuzifikia.
- Uchimbaji madini hauajiri watu wa karibu na ahadi za ajira mara nyingi huwa hazitimii. Katika visa vichache vya ajira, ujira huwa duni.

Kanuni muhimu

- Hakikisha miradi ya uchimbaji madini inaziacha jamii za karibu katika hali nzuri, si mbaya kuliko zilivyokuwa.

- Panua mipango ya maendeleo ya jamii na makubaliano ya kushiriki manufaa ambayo jamii zinahusishwa katika kuandaa na kufuatilia. Haya yanapaswa kuthibitisha majukumu ya kampuni ya uchimbaji madini, serikali na jamii.

- Kutojumuisha matumizi ya miti ya karibu na rasilimali za maji katika haki za uchimbaji madini, ambavyo vinapaswa kuhusisha makubaliano na ridhaa ya jamii..

- Kukuza sera za maudhui ya karibu kama mahitaji ya lazima ili kuhakikisha kampuni inachukua asilimia fulani ya matumizi yao ya ununuzi na nguvu kazi kutoka kwenye vyanzo vya karibu/kitaifa.

- Unda na kufuatilia miradi ya uchimbaji madini kupitia ushiriki wa jamii ya karibu na kutoa mafunzo yanayofaa.

- Tambua athari mbaya za miradi kupitia vyombo vingine huru visivyolipwa na kampuni.

Tatizo la 2: Wanawake wanabeba mzigo mkubwa wa athari za uchimbaji madini

- Athari mbaya za uchimbaji madini – kama vile kupoteza ardhi, kuni na maji – zinaweza kuwaathiri wanawake zaidi kuliko wanaume kwa kuwa wanawake kwa kawaida ndio wanaoshughulika na kilimo na maji na kukusanya kuni nyumbani.

- Wanawake wana nafasi chache sana kuliko wanaume kunufaika na ajira ya uchimbaji madini.

- Wanawake wana uwakilishi mdogo kuliko wanaume katika mbinu za ufanyaji maamuzi na ushauri kuhusu maendeleo na athari ya miradi ya uchimbaji madini.

Kanuni muhimu

- Hakikisha wanawake ni wanufaikaji msingi wa mipango ya maendeleo ya jamii inayohusiana na mgodi na taratibu za kushiriki manufaa.

- Hakikisha kuwa wanawake wanawakilishwa sawa katika taratibu za ushauri na kufanya maamuzi.

- Dhibiti uchimbaji madini mdogo ili kuhakikisha kuwa wanawake wanapata nafasi na manufaa sawa.

Tatizo la 3: Jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini mara nyingi hazijumuishwi katika mapato ya uchimbaji madini na kushiriki manufaa

- Mabadiliko ya hivi majuzi katika sheria ya uchimbaji madini katika baadhi ya nchi yamechochewa pakubwa na serikali kuomba kupata mgao mkubwa wa rasilimali. Hata hivyo, jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini, na taifa kwa ujumla, mara nyingi hunufaika

kidogo, au chini ya viwango vya juu vinavyohitajika, kutokana na mapato ya uchimbaji madini yanayoweza kupatikana.

- Mapato ya uchimbaji madini kwa malipo ya serikali na ushuru kutoka kwenye kampuni mara nyingi hayawi wazi; makubaliano ya binafsi ya kuchimba madini na kampuni hujadiliwa kisiri, na kuwepo kwa misamaha ya kodi, bila mchango wa umma au bunge.

- Bei ya uhamishaji na kampuni inaruhusiwa kuendelea kutokana na ufuatiliaji, utekelezaji, au dhamira isiyotosha ya kisiasa.

- Maazimio ya kifedha ya kampuni kuhusu takwimu za uzalishaji au malipo ya ushuru wakati mwingine si za kutegemewa.

- Kwa kawaida jamii za karibu huwa hazina hisa ya fedha katika miradi ya uchimbaji madini inayowaathiri.

Kanuni muhimu

- Jumuisha kanuni ya kushiriki manufaa katika sera ya serikali ili kuhakikisha kuwa jamii za karibu zinanufaika kutokana na uchimbaji madini. Sera kama hizo zinahitaji kuundwa kwa uwazi na kutekelezwa.

- Zipe jamii za karibu hisa ya fedha za shughuli za uchimbaji madini.

- Hakikisha uwazi wa usimamizi wa karibu wa fedha na uruhusu ushiriki wa jamii zilizoathiriwa.

- Shiriki katika mijadala ya umma ya kitaifa ili kuweka na kufuatilia viwango vya ushuru. Lazima serikali zichapishe stakabadhi na malipo ya ushuru.

- Makubaliano ya uchimbaji madini yanapaswa kujadiliwa hadharani na kuwasilishwa kwa umma.

- Piga marufuku makubalinao na kampuni zinazotoa viwango tofauti vya ushuru kinyume cha sheria; viwango vya ushuru kisheria vipanaswa kutumika kwenye kampuni zote.

- Fuatilia kikamilifu rasilimali za kuhamisha bei, na uhakikishe sheria inaweza kunasa kampuni zinazofanya hili.

- Peleka wachunguzi huru ili wafuatilie shughuli za kampuni kuhakikisha kuwa ripoti ni sahihi.

- Tangaza kwa umma takwimu muhimu za kampuni, kama vile viwango vya uzalishaji na faida.

Tatizo la 4: Sheria ya uchimbaji madini mara nyingi huwa duni na/au haitekelezwi kwa vitendo

- Sheria ya uchimbaji madini ya nchi nyingi haina sheria za kutosha kuhusu, kwa mfano, kuwapa watu makao, fidia, sera za ndani, maendeleo ya jamii, ushauri na viwango vya mazingira. Nchi nyingine zina sera kama hizo lakini hazizitekelezi vya kutosha.

- Malengo ya *maendeleo* ya uchimbaji madini kwa jamii za karibu na taifa ni nadra kuwa wazi na dhahiri katika sheria.

- Kuipa miradi ya uchimbaji madini leseni pamoja na haki za wakati fulani kunaweza kuzua utata wa kugundua na kutumia rasilimali haraka sana, jambo linaloweza kusababisha athari kubwa, usimamizi mbaya, na ufisadi.

- Sheria ya uchimbaji madini ya nchi nyingi inawapa ngavu mawaziri na haiwalazimishi kufanya mashauriano kwa upana.

  Kanuni muhimu

  - Kagua sheria ili iangazie vya kutosha sehemu zote zinazoweza kuwa na athari hasi na chanya kwenye jamii za karibu, na uhakikishe kuwa inawalazimisha mawaziri wa serikali kufanya mashauriano kwa upana katika kukuza sera ya uchimbaji madini.

  - Unda malengo yaliyo wazi ya maendeleo ya uchimbaji madini na viashiria vya matokeo ili kuyafuatilia.

  - Hakikisha kuna uhuru, kwa mfano usimamizi wa bunge wa sheria na sera ili itekelezwe kikamilifu.

  - Dumisha mifumo ya kutosha ya usjili ili kutoa maelezo ya madini.

Tatizo la 5: Mbinu za mashauriano hazitoshi na FPIC haionekani

- Mbinu za kufanya mashauriano na jamii zilizoathiriwa na mgodi hazitoshi kwa jumla kwa kuunda na kutekeleza miradi ya uchimbaji migodi. ‘Mashauriano’ ni ya dharura yamekusudiwa tu kupata makubaliano ya jamii kwenye malengo ya kampuni ya uchimbaji madini na serikali.

- Dhana ya FPIC huwa nadra kujumuishwa katika uundaji sera, kumaanisha kuwa kampuni na serikali haziioni ikiwa muhimu kupata ridhaa ya jamii ili kuendelea na uchimbaji madini au kuboresha maelezo ya mradi (kama vile sera za kuwapa watu makao au fidia).

- Taratibu za kutoa leseni zinazohusiana na upelelezi, utafutaji wa madini na uchimbaji mara nyingi huona tathmini za mazingira na mashauriano ya jamii *baada* tu ya uamuzi wa kuchimba madini kufanywa, kukosa kuheshimu taratibu za jamii za kufanya maamuzi na maarifa ya karibu.

- Mara nyingi mifumo binafsi ya mashauriano ya jamii hupuuzwa na kampuni za uchimbaji madini.

- Viongozi wengi wa kitamaduni hushirikishwa katika taratibu ili kupata uzingatiaji wa jamii.

Kanuni muhimu

- Jumuisha kanuni ya FPIC katika sera na sheria ya uchimbaji madini.

- Hakikisha kuwa taratibu za kutosha za mashauriano kati ya serikali na jamii za karibu zimefanywa; serikali haipaswi kuegemea tu upande wa kampuni katika kuharakisha miradi.

- Hakikisha viongozi wa jamii wanawajibishwa katika jamii zao; na utenganishe mamlaka ya kitamaduni na sheria ya jadi na taratibu za kufanya maamuzi.

Tatizo la 6: Jamii zilizoathiriwa na madini mara nyingi hukosa taarifa ikilinganishwa na kampuni na serikali

- Taarifa na rasilimali zinazopatikana kwa jamii ya karibu mara nyingi hazilingani na zile za serikali na kampuni. Utofauti huu huongeza hatari ya udanganyifu na ulazimishaji; taratibu rasmi za makubaliano na mashauriano zinaweza kukosa maana katika hali kama hizo.

- Taratibu kama vile za EIA, ni za kiufundi na zinahitaji uchanganuzi wa kitaalam, mara nyingi hukwepa jamii zilizoathiriwa na kupuuza matatizo yao.

Kanuni muhimu

- Hakikisha kuwa jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini zinafahamu haki zao katika miradi ya uchimbaji madini. Elimu ya haki ya mipango ya maendeleo inapaswa kupewa jamii zilizo katika maeneo ya uchimbaji madini.

- Hakikisha taratibu muhimu za uchimbaji madini – kama vile Mipango ya EIA ya Hatua za Kuwapa Watu Makao – zinalingana na mashauriano ya kutosha ya jamii, na uchunguzi huru, ili kuzizuia kuwa tu viwakilishi vya sera ya kampuni ya uchimbaji madini.

- Hakikisha taratibu za utoaji leseni na uzingatiaji wa mazingira zinaendana na muda wa kufanya maamuzi uliowekwa na jamii.

Tatizo la 7: Ongezeko la athari kwenye jamii na mazingira kutoka kwenye kampuni nyingi na/au serikali mara nyingi huonekana kama jukumu lisilo la mtu

- Jamii nyingi zinaendelea kuteseka kutokana na unyang`anywaji ardhi na kutengwa kwa muda mrefu, na kuathiri hali yao ya maisha ya sasa.

- Athari za kijamii na kimazingira za uchimbaji madini zinaongezeka kwa ujumla, zinazohusisha kampuni mbalimbali, lakini hakuna hata moja inayowajibishwa. (Kwa mfano,

mgodi mmoja unaweza kuiondoa jamii kwenye ardhi inayokaa katika eneo ambalo tayari linakaliwa na jamii karibu na mgodi wa pili ambapo uchafuaji wa rasilimali za maji ni tatizo na shida kubwa ya rasilimali inawahusu watu wote.).

- Mara nyingi serikali hushindwa katika hali hizi kutoa ardhi mbadala ya kutosha au njia za kupata riziki.

- Kwa kuwa athari za kijamii na kimazingira zinaweza kuchanganyika, utatuzi hauwezi kufanywa tu kwa kushughulikia kosa la mwanzo.

Kanuni muhimu

- Fidia jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini inavyofaa kwa athari na makosa ya zamani.

- Anzisha desturi ya uwajibikaji wa pamoja wa kiwanda au migodi kadhaa kwa athari za kijamii na kimazingira katika sheria, ambapo tayari kuna historia katika sheria ya Afrika Kusini.

Tatizo la 8: Watu hunyimwa haki zao za usimamizi wa maliasili

- Jamii za karibu zinapewa haki kwa matumizi na utupaji wa maliasili katika mikataba mbalimbali ya kimataifa ambayo serikali imetia sahihi, haswa katika Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu. Ilhali jamii zinaendelea kutojumuishwa kisheria na kidesturi kwenye ufanyaji maamuzi kuhusu rasilimali hizi.

- Baadhi ya mifumo inafanya maliasili yote kuwa mali ya serikali, jambo ambalo linawezesha ukusanyaji mkubwa wa maslahi ya serikali na mashirika, mara nyingi bila kujumuisha jamii na taifa kwa jumla.

- Kwa karne nyingi watu wamekuwa walinzi wa mazingira yao, lakini hili huwa ni nadra kutambuliwa katika mbinu za usimamizi wa mazingira. Hali za watu zinaondolewa na urasimu usio na faida kurekodi na kuchunguza uharibifu wa rasilimali zizo hizo.

Kanuni muhimu

- Hakikisha jamii za karibu ni walinzi wa rasilimali za karibu na wanapokea ufadhili kwa kuhimiza matumizi endelevu ya rasilimali hizo, kama vile mafunzo ya uchunguzaji mazingira.

- Jumuisha sheria za jamii kushiriki kikamilifu katika usimamizi wa mazingira ili thamani ya rasilimali ionekane katika kuunda sera na jinsi athari zinavyotathminiwa.

- Jumuisha ufungaji mgodi na ukarabati kama vipengele katika mpango wa muda mrefu wa maendeleo ya jamii.

Tatizo la 9: Maamuzi ya kuchimba madini mara nyingi yanafanywa kiholela na kwa ubinafsi

- Uamuzi wa kuendelea na uchimbaji madini mara nyingi hufanywa kwa uhusishaji mdogo au kutohusisha jamii za karibu au mjadala wa umma, wenye maelezo ya siri. Kuanzisha miradi kwa njia hii kunaweza kuchangia matatizo siku za usoni.

- Huwa nadra kwa serikali kuelezea kwa kina gharama na manufaa ya miradi ya madini inayoweza kufanywa na uchunguzi huru hufanywa mara chache.

- Kazi ya maandalizi – kama vile Tathmini za Athari kwenye Mazingira na Jamii – mara nyingi huwa haitoshi na kusimamiwa na kampuni ya uchimbaji madini yenyewe!

Kanuni muhimu

- Hakikisha maamuzi ya kuchimba madini yanahusisha kupata ridhaa ya jamii iliyoathirika; kuhakikisha gharama za kijamii na kimazingira zinaweza kupunguzwa; kuwa na mpango wa fidia ya kutosha; na kuonyesha kuwa maslahi ya taifa yametimizwa vizuri, yaani mapato na manufaa mengine yanayoweza kuwepo.

Tatizo la 10: Unyakuzi wa ardhi ili kupata njia ya kuchimba madini huwa nadra kufanyiwa uchanganuzi wa kutosha na kuzingatia malengo ya maslahi ya taifa

- Jamii nyingi zimefurushwa kutoka kwenye ardhi zao katika miradi ya kuchimba madini serikali zinapoomba maslahi ya 'umma' au 'taifa' kuendelea kuchimba madini, ilhali masharti haya ni mapana na ya kibinafsi na mara nyingi kuchangia kutumia vibaya mamlaka ya serikali.

- Ni nadra serikali kutoa uthibitishaji, na uchanganuzi wa gharama/manufaa ya kunyakua ardhi.

Kanuni muhimu

- Hakikisha kuwa mashauriano ya jamii, EPIC, na uchanganuzi huru wa gharama na manufaa ya unyakuzi wa ardhi; lazima kunyang`anya wakulima na watu wengine ardhi yao kuchukuliwe kuwa hatua ya mwisho ya miradi ya kuchimba madini.

- Tilia maanani haki za ardhi ya jadi na ya binafsi, mifumo ya umiliki na matumizi wakati wa kuunda sera.

Tatizo la 11: Fidia huwa nadra kutosha au ya haki na mara nyingi huwa hailipwi

- Pale fidia inapolipwa kwa kupoteza ardhi au nyumba, kwa kawaida huwa ya kiwango cha chini (kilichowekwa na serikali) na kwa thamani ya rasilimali ya sasa (kwa mfano miti na mimea), kukosa kutilia maanani mapato ya siku za usoni yaliyopotea au thamani ya kiroho na kitamaduni ya ardhi.

- Pale ardhi inapopotea na kuwepa nyingine, ardhi mbadala uliyopewa mara nyingi huwa duni au iliyo mbali na huduma.

  Kanuni muhimu

  - Badilisha viwango kwenda juu na utilie maanani mapato yaliyopotea ya siku za usoni kutoka kwenye rasilimali na thamani ya kiroho/kitamaduni ya ardhi iliyopotea.

  - Toa ardhi mbadala ambayo ni angalau yenye ubora sawa na eneo linalofaa.

  - Zipe fidia familia zilizoathiriwa na uchimbaji madini (kwa njia ya pesa taslimu au sawa na hiyo).

Tatizo la 12: Uchimbaji madini wa kiwango kidogo hudhibitiwa vibaya, na hivyo kuzidisha athari kubwa za uchimbaji madini

- Uchimbaji madini ya biashara unaonekana kutowajibika kwa uchimbaji madini mdogo unaotokea karibu, ingawa uchimbaji madini mdogo mara nyingi huwezekana kwa sababu ya uwepo wa mgodi mkubwa.

- Idadi kubwa ya wachimbaji madini wadogowadogo inafanya vigumu kudhibiti shughuli hizi, ambazo zinajumuisha rasilimali zisizotosha za serikali kwa minajili ya kufuatilia uzingatiaji wa sheria.

  Kanuni muhimu

  - Husisha jamii za karibu katika kuunda na kufuatilia mipango inayohusiana na uchimbaji madini mdogo.

  - Hakikisha kampuni zinafahamu majukumu ya kisheria na mengine kwa wachimbaji madini wadogowadogo walio karibu na migodi yao. Lazima vikosi vya usalama wa kampuni vichukue hatua kulingana na sheria kwa kulinda mali.

Tatizo la 13: Jamii zilizoathiriwa na madini zinakosa mbinu za kutosha za kutafuta haki na mifumo ya mahakama ni duni

- Mara nyigni jamii zilizoathiriwa na uchimbaji madini zina sehemu chache za kuenda kuwasilisha malalamishi yao, kufikia ushauri wa kisheria, au kuomba utatuzi kwa athari mbaya kwenye hali yao ya maisha.

  Kanuni muhimu

  - Anzisha hazina huru, zinazofadhiliwa na mapato ya uchimbaji madini, ili kuzipa jamii ushauri wa kisheria na kiufundi.

- Jumuisha mbinu za malalamishi ambazo jamii za karibu zinaweza kuwasilisha matatizo yao kwa uhuru.
- Hakikisha serikali inachukua jukumu la kusaidia katika miradi yote ya uchimbaji madini.